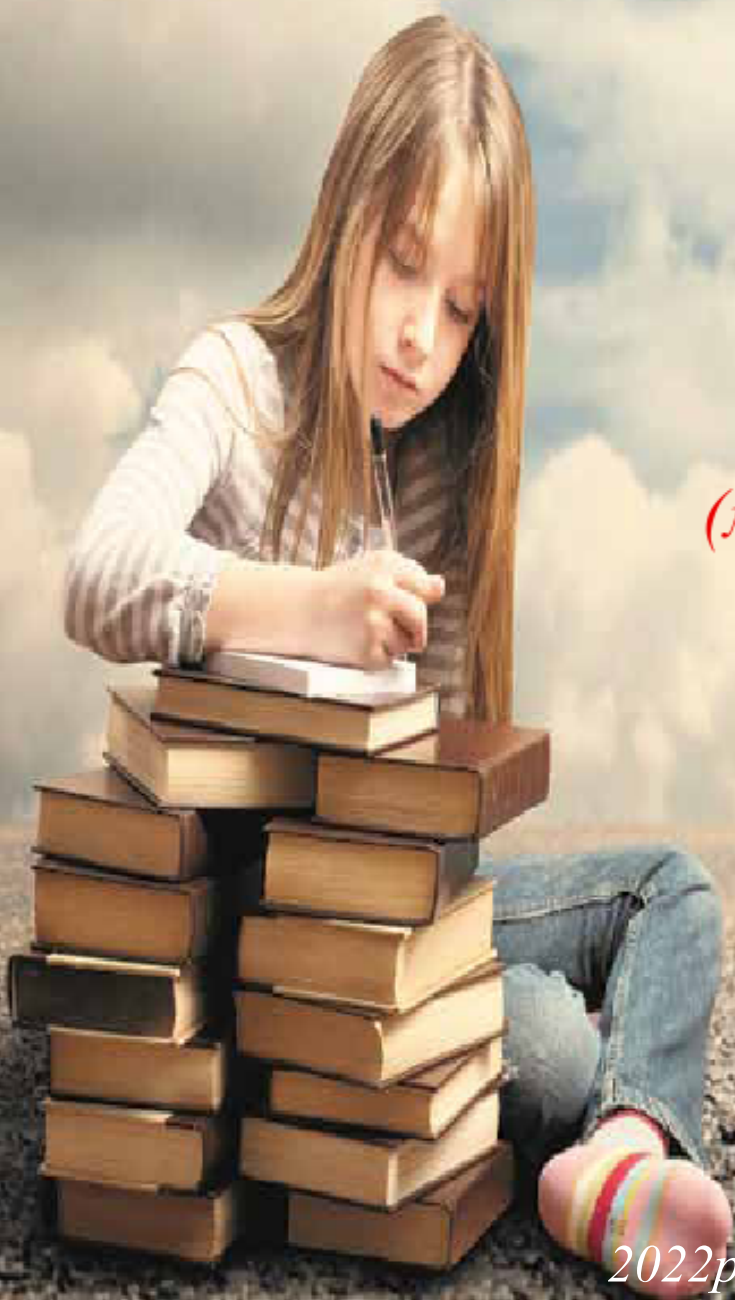

Лідія КАЛЕНЮК

Юлія ФАДЄЄВА

*Інклюзивна освіта:
рівні можливості
для кожного
(методичний посібник)*

2022р

м. Славута

Лідія КАЛЕНЮК

Юлія ФАДЄЄВА

*Інклюзивна освіта:
рівні можливості
для кожного
(методичний посібник)*

2022р
м. Славута

Автори-упорядники:

Каленюк Л. П., вчитель початкових класів Славутської гімназії № 4

Фадєєва Ю.М., асистент вчителя, практичний психолог Славутської гімназії №4

Рецензенти:

Нечипорук Т.С., психолог КУ «Центр професійного розвитку педагогічних працівників».

Поліщук Н.М., заступник директора з навчально-виховної роботи Славутської гімназії № 4.

Рекомендовано педагогічною радою
Славутської гімназії № 4 Славутської міської ради
(протокол № 6 від 23.02.2022 р.)

Каленюк Л. П., Фадєєва Ю.М.

Інклюзивна освіта: рівні можливості для кожного : методичний посібник / Л. П. Каленюк, Ю. М. Фадєєва – Славута, 2022. – 75 с.; іл.

Методичний посібник «Інклюзивна освіта: рівні можливості для кожного», складається з методичного та дидактичного матеріалу у вигляді теоретичних, практичних та дидактичних зразків для організації та роботи в інклюзивному класі. Висвітлено психолого-педагогічні особливості розвитку здобувачів освіти з інтелектуальними порушеннями (F70) для ефективного впровадження освітнього процесу в даному напрямку.

Даний посібник рекомендований для вчителів початкових класів, асистентів вчителя, психологів, батьків.

ЗМІСТ

Вступ	5
I. Організація психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами	
1.1. Психолого-педагогічний супровід дитини з особливими освітніми потребами.....	6
1.2. Рівні підтримки учнів з особливими освітніми потребами.....	11
1.3. Психолого-педагогічна характеристика здобувачів освіти із порушеннями інтелектуального розвитку.....	14
1.4. Взаємодія учителя та асистента вчителя в інклюзивному класі.....	26
II. Додатки	
2.1. Індивідуальна програма розвитку (зразок).....	29
2.2. Протоколи засідань команди психолого-педагогічного супроводу(зразки).....	39
2.3. Батьківські збори в інклюзивному класі (з елементами тренінгу).....	46
2.4. Бесіда з батьками дитини з особливими освітніми потребами (первинна).....	49
2.5. Дидактичний матеріал:	
2.5.1. Цікаві цифри.....	51
2.5.2. Загадки про цифри.....	53
2.5.3. Дидактична гра «Знайди і обведи літеру».....	58
2.5.4. Навички красивого почерку.....	62
2.5.5. Дидактична гра «Відтвори цифру».....	70
Використана література	75

Вступ

Інклюзивна освіта – це система освітніх послуг, яка ґрунтується на принципі основного права дітей на освіту та права навчатися за місцем проживання. Це передбачає навчання в умовах закладу освіти, враховує індивідуальні особливості, рівень психофізичного розвитку кожного учня та унеможливорює будь-яку дискримінацію.

Метою інклюзивної освіти є забезпечення рівного доступу до якісної освіти в умовах загальноосвітнього простору, пристосованого до задоволення особливих освітніх потреб кожної дитини.

Згідно з законом України «Про освіту» особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту, є *особою з особливими освітніми потребами*.

Переваги інклюзивної освіти:

Для дітей з особливими потребами:

- завдяки цілеспрямованому спілкуванню з однолітками поліпшується когнітивний, моторний, мовний, соціальний та емоційний розвиток дітей;
- ровесники відіграють роль моделей для дітей з особливими освітніми потребами;
- оволодіння новими вміннями та навичками відбувається функціонально;
- навчання проводиться з орієнтацією на сильні якості, здібності та інтереси дітей;
- у дітей є можливості для налагодження дружніх стосунків зі здоровими ровесниками й участі у громадському житті.

Для інших дітей:

- діти вчаться природно сприймати і толерантно ставитися до людських відмінностей;
- діти вчаться налагоджувати й підтримувати дружні стосунки з людьми, які відрізняються від них;
- діти вчаться співробітництву;
- діти вчаться поводитися нестандартно, бути винахідливими, а також співчувати іншим.

Для педагогів та фахівців:

- учителі інклюзивних класів краще розуміють індивідуальні особливості учнів;
- учителі оволодівають різноманітними педагогічними методиками, що дає їм змогу ефективно сприяти розвитку дітей з урахуванням їхньої індивідуальності;
- спеціалісти (медики, педагоги спеціального профілю, інші фахівці) починають сприймати дітей більш цілісно, а також вчаться дивитися на життєві ситуації очима дітей.

I. Організація психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами

1.1. Психолого-педагогічний супровід дитини з особливими освітніми потребами

Психолого-педагогічний супровід дитини з особливими освітніми потребами в закладі освіти з інклюзивним навчанням – це взаємоузгоджена комплексна діяльність команди фахівців та батьків дитини, спрямована на створення необхідних умов, що сприяють розвитку особистості дитини, засвоєнню нею знань, умінь і навичок, успішній адаптації, реабілітації, її самореалізації та інтеграції в соціум.

Психолого-педагогічний супровід — це комплексна система заходів з організації освітнього процесу та розвитку дитини, передбачена індивідуальною програмою розвитку.

Склад учасників Команди супроводу визначається з урахуванням освітніх потреб дитини з ООП.

До складу Команди супроводу дитини з ООП входять: постійні учасники: директор або заступник директора з навчально-виховної роботи, учитель початкових класів (класний керівник), учителі, асистент вчителя, практичний психолог, соціальний педагог, вчитель-дефектолог (з урахуванням освітніх потреб дитини з ООП), вчитель-реабілітолог та батьки або законні представники (далі – батьки) дитини з ООП тощо (у закладі загальної середньої освіти);

залучені фахівці: медичний працівник закладу освіти, лікар, асистент дитини, спеціалісти системи соціального захисту населення, служби у справах дітей тощо.

Принципи діяльності Команди супроводу

- повага до індивідуальних особливостей дитини з ООП;
- дотримання інтересів дитини з ООП, недопущення дискримінації та порушення її прав;
- командний підхід;
- активна співпраця з батьками дитини з ООП, залучення їх до освітнього процесу та розробки ІПР;
- конфіденційність та дотримання етичних принципів;
- міжвідомча співпраця.

Завдання Команди супроводу

- збір інформації про особливості розвитку дитини, її інтереси, труднощі, освітні потреби на етапах створення, реалізації та моніторингу виконання ІПР;
- визначення напрямів психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг, що можуть бути надані в межах закладу освіти на підставі висновку ІРЦ, та забезпечення надання цих послуг;
- розроблення ІПР для кожної дитини з ООП та моніторинг її виконання з метою коригування та визначення динаміки розвитку дитини;
- надання методичної підтримки педагогічним працівникам закладу освіти з організації інклюзивного навчання;
- створення належних умов для інтеграції дітей з ООП в освітнє середовище;
- проведення консультативної роботи з батьками дітей з ООП щодо особливостей їх розвитку, навчання та виховання;
- проведення інформаційно-просвітницької роботи у закладі освіти серед педагогічних працівників, батьків і дітей з метою недопущення дискримінації та порушення прав дитини, формування дружнього та неупередженого ставлення до дітей з ООП.

Основні функції учасників Команди супроводу

Адміністрація закладу освіти (директор або заступник директора з навчально-виховної роботи/вихователь-методист):

- формування складу Команди супроводу;
- призначення відповідальної особи щодо координації розроблення ІПР;
- організація роботи Команди супроводу;
- контроль за виконанням висновку ІРЦ;
- залучення фахівців (в тому числі фахівців ІРЦ) для надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг дітям з ООП;

- контроль за виконанням завдань учасниками Команди супроводу своїх функцій;
- розроблення спільно з іншими учасниками Команди супроводу індивідуального навчального плану дитини з ООП;
- залучення батьків дитини з ООП до розроблення і погодження ІПР;
- оцінка діяльності педагогічних працівників, залучених до реалізації ІПР;
- моніторинг виконання ІПР.

Практичний психолог:

- вивчення та моніторинг психічного розвитку дитини з ООП;
- психологічний супровід дитини з ООП;
- надання корекційно-розвиткових послуг дитині з ООП згідно з ІПР;п
- проведення корекційно-розвиткових занять практичним психологом, вчителем-дефектологом здійснюється відповідно до чинного законодавства;
- надання рекомендацій, консультацій та методичної допомоги педагогічним працівникам закладу освіти у роботі з дитиною з ООП;
- консультативна робота з батьками дитини з ООП;
- просвітницька робота щодо формування психологічної готовності в учасників освітнього процесу до взаємодії в інклюзивному середовищі.

Соціальний педагог:

- соціально-педагогічний патронаж дитини з ООП та її батьків;
- виявлення соціальних проблем, які потребують негайного вирішення, при потребі, направлення до відповідних фахівців з метою надання допомоги;
- вивчення соціальних умов розвитку дитини з ООП;
- соціалізація дитини з ООП, адаптація її у новому колективі;

- інформування дитини з ООП та її батьків про мережу закладів позашкільної освіти, залучення дитини до участі в гуртках, секціях з урахуванням її можливостей;
- надання рекомендацій учасникам освітнього процесу щодо шляхів ефективної інтеграції дитини з ООП в колектив однолітків, формування позитивного мікроклімату в дитячому колективі, подолання особистісних, міжособистісних конфліктів;
- захист прав дитини з ООП, за відповідним дорученням представлення її інтересів у відповідних органах та службах.

Вчителі-дефектологи (вчитель-логопед, сурдопедагог, тифлопедагог, олігофренопедагог), вчитель-реабілітолог:

- надання корекційно-розвиткових послуг дитині з ООП, згідно ІПР;
- моніторинг досягнень у відповідній сфері розвитку дитини, згідно ІПР;
- надання рекомендацій педагогічним працівникам щодо особливостей організації освітнього процесу, реалізації корекційно-розвиткових цілей в процесі навчання, технології для досягнення кінцевих цілей навчання, визначених в ІПР та застосування адаптацій (модифікацій);
- консультативна робота з батьками дитини з ООП.

Вчитель початкових класів (класний керівник), вчителі предметів:

- забезпечення освітнього процесу дитини з ООП з урахуванням особливостей її розвитку та ІПР;
- підготовка інформації для учасників засідання Команди супроводу про особливості навчально-пізнавальної діяльності дитини з ООП, її сильні сторони та потреби, результати виконання дитиною навчальної програми/освітнього плану;
- участь у підготовці індивідуального навчального плану дитини з ООП;
- розробка індивідуальної навчальної програми в закладі загальної середньої освіти;

- визначення спільно з іншими педагогічними працівниками рівня досягнення кінцевих цілей навчання, передбачених ІПР;
- створення належного мікроклімату в колективі;
- надання інформації батькам про стан засвоєння навчальної програми/освітнього плану дитиною з ООП.

Асистент вчителя:

- спостереження за дитиною з метою вивчення її індивідуальних особливостей, схильностей, інтересів та потреб;
- участь в організації освітнього процесу дитини з ООП;
- участь у підготовці індивідуального навчального плану та індивідуальної навчальної програми;
- адаптація освітнього середовища, навчальних матеріалів відповідно до потенційних можливостей та з урахуванням індивідуальних особливостей розвитку дитини з ООП;
- оцінка спільно з вчителем/вихователем рівня досягнення кінцевих цілей навчання, передбачених ІПР;
- підготовка інформації для учасників засідання Команди супроводу за результатами спостереження за дитиною щодо її індивідуальних особливостей, інтересів та потреб;
- надання інформації батькам, педагогічним працівникам щодо особливостей розвитку дитини з ООП.

Батьки дитини з ООП:

- доведення інформації про дитину (стиль, спосіб навчання, успіхи, труднощі у виконанні домашніх завдань);
- прийняття участі у роботі Команди супроводу, в тому числі залучення до складання ІПР;
- створення умов для навчання, виховання та розвитку дитини.

Медичний працівник закладу освіти:

- інформування учасників Команди супроводу про стан здоров'я дитини та її психофізичні особливості;
- за необхідністю, здійснює збір додаткової інформації від батьків, закладу охорони здоров'я щодо стану здоров'я дитини.

Організація роботи Команди супроводу

- Загальне керівництво Командою супроводу дітей з ООП покладається на директора або заступника директора з навчально-виховної роботи, який несе відповідальність за виконання покладених на Команду завдань та розподіл функцій між її учасниками.
- Робота Команди супроводу здійснюється в межах основного робочого часу працівників.
- Однією з організаційних форм діяльності Команди супроводу є засідання її учасників, яке проводиться не менше трьох разів протягом навчального року. За потреби скликаються позачергові засідання. Ініціювати позачергове засідання Команди супроводу може будь-хто з її учасників.
- Головою засідання Команди супроводу є директор або заступник директора з навчально-виховної роботи в закладі загальної середньої освіти.
- Рішення засідання Команди супроводу приймаються за результатами колегіального обговорення інформації кожного її учасника відкритим голосуванням (за умови присутності на засіданні не менше 2/3 від загального складу).
- Рішення засідання Команди супроводу оформляється протоколом, який веде секретар засідання.
- Секретар призначається із числа складу постійних учасників Команди супроводу.

1.2. Рівні підтримки учнів з особливими освітніми потребами

Із 01.01.2022 набув чинності новий Порядок організації інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 15.09.2021 №957.

Головною новацією в організації інклюзивного навчання є запровадження п'яти рівнів підтримки в освітньому процесі для учнів з особливими освітніми потребами.

Рівні підтримки – обсяг тимчасової або постійної підтримки учнів в освітньому процесі відповідно до їхніх особливих освітніх потреб, що надається в закладі освіти

Перший рівень підтримки надається учням з особливими освітніми потребами, які мають поодинокі, незначні труднощі I ступеня прояву. Рішення закладу освіти приймається на підставі письмової заяви батьків (у довільній формі), протоколу оцінки потреби учня в наданні підтримки у закладі освіти (додаток 2 до Порядку) або висновку ІРЦ. Підтримка реалізується силами та ресурсами закладу освіти (надається консультативна допомога корекційного педагога, вчителя-логопеда, практичного психолога), але якщо зусиль школи недостатньо, батькам буде рекомендовано звернутися до ІРЦ. Для учнів цієї категорії інклюзивний клас не створюється, а під час розподілу школярів між класами кількість таких осіб не враховується. Надання підтримки першого рівня припиняється за рішенням команди та/або письмовою заявою одного з батьків.

Підтримка другого-п'ятого рівнів надається учням, які мають бар'єри в різних сферах розвитку, що перешкоджають успішному функціонуванню (навчанню/взаємодії/ігровій діяльності/мобільності). У цьому випадку керівник

закладу освіти формує інклюзивний клас на підставі заяви одного з батьків учня та висновку ІРЦ про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку школяра. Механізм реалізації підтримки передбачає:

- пристосування освітнього середовища (складання індивідуальної програми розвитку та навчального плану, адаптацію підручників та матеріалів, дизайну приміщень тощо);
- наявність допоміжних засобів для навчання, додаткової підтримки (соціальних послуг супроводу);
- консультації учасників освітнього процесу з фахівцями ІРЦ і педагогічними працівниками закладів спеціальної освіти;
- адаптація процедури оцінювання з урахуванням особливих освітніх потреб учня (за часом і змістом), зміна методів тестування.

Кожний рівень підтримки має певні особливості, які потрібно врахувати під час організації інклюзивного навчання, зокрема:

Другий рівень підтримки надається учням, які мають труднощі легкого (II) ступеня прояву. Для школярів цієї категорії передбачені: асистент учителя (за потреби), адаптація навчальних програм, до двох корекційно-розвиткових та психолого-педагогічних занять на тиждень. У класі може бути троє таких учнів.

Третій рівень підтримки надається учням, які мають труднощі помірного (III) ступеня прояву. Для школярів цієї категорії передбачені: асистент учителя та асистент учня (за потреби), адаптація навчальних програм та адаптований розклад занять, альтернативна комунікація, до чотирьох корекційно-розвиткових і психолого-педагогічних занять на тиждень. В одному класі має бути не більше двох таких учнів.

Четвертий рівень підтримки надається учням, які мають труднощі важкого (IV) ступеня прояву. Для школярів цієї категорії передбачені: асистент учителя та асистент учня, адаптація або модифікація змісту навчання, адаптований та/або модифікований розклад занять, використання спеціальних технологій та прийомів під час навчання, до шести корекційно-розвиткових і психолого-педагогічних занять на тиждень. У класі має бути лише один такий учень.

П'ятий рівень підтримки надається учням, які мають труднощі найтяжчого (V) ступеня. Для школярів цієї категорії передбачені: асистент учителя та асистент учня, адаптація або модифікація змісту навчання, модифікований розклад занять, зміна результатів навчання, використання

альтернативних методів навчання, до восьми корекційно-розвиткових і психолого-педагогічних занять на тиждень. У класі має бути лише один такий учень.

Рівні надання підтримки

	I рівень	II рівень	III рівень	IV рівень	V рівень
 Хто проводить оцінку	Школа	ІПЛЦ	ІПЛЦ	ІПЛЦ	ІПЛЦ
 Інклюзивний клас	✗	✓	✓	✓	✓
 Кількість дітей з рівнем підтримки в класі	будь-яка	не > 3	не > 2	не > 1	не > 1
 Асистент вчителя	✗	✓	✓	✓	✓
 Асистент учня	✗	✗	✓	✓	✓
 Додаткове фінансування корекційно-розвиткових та психолого-педагогічних занять	✗	до 2 занять	до 4 занять	до 6 занять	до 8 занять
 Закупівля обладнання	✗	на 10% загальної суми фінансової підтримки	на 20% загальної суми фінансової підтримки	на 35% загальної суми фінансової підтримки	на 35% загальної суми фінансової підтримки
 ІПР	✓	✓	✓	✓	✓
 ІНП	✗	✓	✓	✓	✓
 Адаптація/модифікація	Підбір матеріалів, форм роботи	Адаптація змісту навчання	Адаптація змісту навчання	Модифікація або адаптація змісту навчання; Можлива зміна результатів навчання	Адаптація та/або модифікація змісту навчання; Зміна результатів навчання; Можливе використання альтернативних методів навчання; Проведення занять з самообслуговування; Використання спеціальних методів, методів альтернативної комунікації, візуального розкладу тощо

Мал. 1. Рівні надання підтримки

1.3. Психолого-педагогічна характеристика здобувачів освіти із порушеннями інтелектуального розвитку

Порушення інтелектуального розвитку – це стійке, явно виражене зниження пізнавальної діяльності, що виникло на основі органічного ураження центральної нервової системи. Переважно йдеться про ураження головного мозку.

Легкий ступінь – F70 (IQ 50–69);

Помірний ступінь – F71 (IQ 35–49);

Тяжкий ступінь – F72 (IQ 20–34);

Глибокий ступінь – F73 (IQ нижче 20).

F – це шифр, який надають у висновках від інклюзивно-ресурсні центри. Ступені залежить від IQ. Наприклад, IQ нормотипової людини – приблизно 100–120.

Порушення інтелектуального розвитку як патологія може бути констатована лише у тому випадку, якщо в одного суб'єкта будуть зразу три основні ознаки: органічне ураження головного мозку дифузного характеру (набуте або спадкове); порушення пізнавальної діяльності, зокрема, усіх розумових операцій (аналіз, синтез, узагальнення, абстрагування тощо), пам'яті, мовлення; стійкість порушення або його регресивність.

Через наявні ознаки дитина не може оволодіти програмою загальноосвітньої школи у повному обсязі в установлені терміни.

Молодший шкільний вік – вік 6–10-річних дітей, які навчаються в I–IV класах сучасної вітчизняної початкової школи є визначальним етапом у розвитку дитини:

- кардинально змінюється її соціальний статус — вона стає школярем, що веде до зміни всієї системи її життєвих відносин;
- якщо у дошкільному дитинстві основною діяльністю дитини була гра, то тепер нею стає діяльність пізнавальна, у процесі якої дитина отримує й опрацьовує певні обсяги інформації;
- має здійснитися перехід від наочно-дійового мислення (яке давало можливість дитині маніпулювати предметами та вчитися визначати зв'язки між ними) до абстрактно-логічного (сформованість якого дасть

можливість дитині встановлювати якісні характеристики предметів та об'єктів дійсності, визначати між ними зв'язки на рівні мисленневих дій та операцій);

— під впливом навчальної діяльності у молодшого школяра змінюється характер функціонування його пам'яті, формується основна її форма — довільна пам'ять.

Особливості інтелекту у дітей з порушеннями розумового розвитку визначаються через розлади таких операцій як аналіз та синтез. Сутність аналізу полягає у розвиненій здібності дитини до виділення змістовних та структурних характеристик зв'язків між предметами оточуючої дійсності. Синтез дає змогу дитині виділені нею зв'язки об'єднати у групи за певними ознаками (наприклад: добрі вчинки — значить добра людина).

Дитині з порушенням інтелектуального розвитку досить складно сприйняти навчальну діяльність, оскільки це вимагає від неї не тільки сидіти за партою, слухати вчителя, виконувати завдання, а й сприйняття та виконання завдань учителя за допомогою мисленневих операцій.

У такого школяра також недостатньо стійка мотивація й низький пізнавальний інтерес. У більшості випадків потреби дітей з порушеннями інтелектуального розвитку стосуються задоволення безпосередніх потреб, які базуються на виконанні мимовільних бажань та дій (наприклад на уроці дитині хочеться гратися, а не читати).

Освітні труднощі – це труднощі у навчанні, які впливають на процес здобуття освіти та рівень результатів навчання дітей відповідного року навчання у відповідному закладі освіти

Категорії освітніх труднощів:

— Інтелектуальні труднощі. Можуть полягати в обмеженні функціонування різного ступеня прояву передумов інтелекту (пам'яті, уваги, мислення, мовлення, вольових процесів, мотивації тощо), власне інтелекту (здатності до узагальнення, абстрагування, міркування; продукування думки, судження; здатності робити висновки тощо), інвентарю інтелекту (набутих знань, умінь, навичок).

— Функціональні (сенсорні, моторні, мовленнєві) труднощі. Можуть полягати в обмеженні життєдіяльності різного ступеня прояву слухової, зорової, опорно-рухової (кістково-м'язової), мовленнєвої функцій (стосуватися відтворення звуко-складової структури слова; розбірливості мовлення; темпу і ритму; мелодико-інтонаційного малюнку; характеристик голосу; розрізнення звуків мовлення на слух; використання словникового запасу і граматики; перебігу читання, письма, комунікації).

- Фізичні труднощі. Можуть полягати в обмеженні функціонування різного ступеня прояву органів та кінцівок дитячого організму.
- Навчальні труднощі. Можуть полягати в обмеженні або своєрідності перебігу довільних видів діяльності різного ступеня прояву (писемного виду діяльності, математичних дій і т.д.).
- Соціоадаптаційні/ (особистісні, середовищні труднощі) соціокультурні (зокрема взаємодія з представниками осередків окремих культур, отримання інформації засобами жестової мови тощо). Можуть полягати в наявності бар'єрів на шляху до формування навичок: пристосування до умов соціального середовища; організації адекватної системи відносин із соціальними об'єктами; прояву рольової пластичності поведінки; інтеграції у соціальні групи, засвоєння стабільних соціальних умов, прийняття норм і цінностей нового соціального середовища, форм соціальної взаємодії.

Таблиця 1

Характеристика інтелектуальних труднощів
відповідно до III – V ступеня прояву

Особливості навчальної діяльності	Освітні труднощі	Критерії визначення ступеня труднощів
<p>Пізнавальні процеси <i>Сприймання</i>: інактивне, звужене, має повільний характер, недиференційоване. <i>Увага</i>: переважно мимовільна, короткочасна. <i>Пам'ять</i>: характеризується малим обсягом, повільним темпом засвоєння нового, неміцністю збереження інформації, неточністю її відтворення. <i>Мислення</i>: конкретне, характеризується слабкістю узагальнення, стереотипністю, некритичністю. <i>Особливості комунікативної діяльності</i> характеризується</p>	<p>Виражені труднощі у сприйманні навколишнього середовища: не досліджує предметів, не виявляє зацікавленості і не ставить запитань дорослим. Дитина помічає менше предметів навкруги, не завжди виокремлює головне і тому часто опиняється дезорієнтованою в новій для себе ситуації. Дитині складно диференціювати відтінки кольорів, вона може сприймати квадрат як прямокутник або ромб, коло як овал і навпаки. Дивлячись на предмети або</p>	<p>Труднощі III ступеня прояву Наявність виражених особливостей функціонування когнітивної сфер</p>

<p>системним порушенням усіх складових мовлення.</p> <p><i>Особливості навчальної діяльності</i> знання характеризуються фрагментарністю, неусвідомленістю, неточністю. Дитина вимагає постійної допомоги різної міри складності в опануванні нових знань та уявлень. Набуті практичні навички та вміння не переносяться дитиною в нові ситуації. Ставлення до навчання байдуже, пасивне.</p> <p><i>Емоції:</i> незрілі, недорозвинуті.</p> <p><i>Самоконтроль:</i> довільна регуляція поведінки ускладнена</p>	<p>їх зображення, дитина не помічає властивих їм істотних елементів. Не може зосередитись на поясненні вчителя, на своїй діяльності, відволікається і тому часто помиляється в процесі виконання знайомої, вивченої діяльності. Дитина може запам'ятати вдвічі менший обсяг одночасно наданих для вивчення об'єктів (наприклад, із семи об'єктів дитина запам'ятає три). При цьому запам'ятовування залежить від ступеня абстрактності матеріалу, що пропонується для запам'ятовування. Чим абстрактніший матеріал, тим менше дитина його запам'ятає. Тобто дитина швидше запам'ятає ряд реальних предметів, ніж ряд малюнків, що ці предмети зображують. Дитина переважно користується ненавмисним запам'ятовуванням. Точність і міцність запам'ятовування як наочного, так і вербального матеріалу доволі низька. Дитина його відтворює з великою кількістю помилок. Конкретність мислення дитини виявляється, наприклад, у ситуації, коли дитина розкладає предмети «що до чого підходить»; орієнтується не на істотну ознаку для узагальнення, а</p>	
---	--	--

	<p>на власний життєвий досвід: тарілку на стіл, а не до посуду, метелика – на квітку, а kota і собаку «не можна поєднувати, бо вони поб'ються». Тобто дитина орієнтується на конкретні наочні образи, не розуміючи суттєвих зв'язків. При порівнянні дитині легше виокремити відмінності, ніж загальні ознаки; складно використовувати вже засвоєні знання у нових умовах. Дитині властиво не сумніватися у правильності своїх припущень, не помічати власних помилок. Мовлення вирізняється збідненістю як пасивного, так і активного словника. Не розуміє конструкцій із запереченням, їй складно підтримувати бесіду, оскільки вона не завжди розуміє запитання співрозмовника. Має стійкі, виражені труднощі в опануванні програмового матеріалу з мови, математики, ознайомлення з навколишнім тощо; не цікавиться і не ставить запитань дорослим стосовно процесів та явищ у природі та соціумі. Дитина схильна до полярних, позбавлених тонких відтінків емоцій. Емоції поверхові, нестійкі, схильні до швидких, часто різких змін. Водночас дитина не залишається байдужою в ситуації,</p>	
--	--	--

	<p>доступній для її розуміння. Дитині складно підпорядкувати свою поведінку вимогам, які висувають батьки, вчителі, дитячий колектив. Їй властиві безініціативність, відсутність мотивації як у навчальній, так і в ігровій та трудовій діяльності.</p>	
<p>Пізнавальні процеси <i>Увага:</i> мимовільна, недостатньо стійка, її важко переключити, дитина легко відволікається від об'єктів і діяльності. <i>Сприймання:</i> уповільнене, обмежене, звужене/поверхове. <i>Пам'ять:</i> мимовільна, механічна, переважає короткочасна пам'ять. <i>Мислення:</i> спостерігається безсистемність наявних уявлень, невпорядкованість, відсутність або слабкість змістових зв'язків між предметами, явищами. Неспроможність абстрагування та узагальнення. Притаманні слабкість регулятивної функції мислення, конкретність, неусвідомленість, механічний процес засвоєння матеріалу. <i>Особливості комунікативної діяльності:</i> спостерігається значний недорозвиток мовлення. Здатність до ведення бесіди низька, на запитання відповідає одним або зрідка – двома словами. Більшість своїх висловлювань підкріплює невербальними засобами комунікації – мімікою,</p>	<p>Значно виражені труднощі при розподілі уваги, під час навчання відмічається зниження зосередженості та стійкості уваги, яка швидко розсіюється і внаслідок цього дитина часто не розуміє того, про що їй говорить дорослий. Увагу дуже важко концентрувати, вона нестійка, і тому дитина часто відволікається. Дитині важко навіть на короткий час сконцентруватися на оточенні. Внаслідок цього у неї складається коло неточних уявлень про навколишній світ. Дитина має значні труднощі з переключенням уваги між завданнями або видами діяльності, потребує більшого часу та додаткових інструкцій. Значно виражені труднощі у сприйнятті змісту ситуації; виражені труднощі при встановленні зв'язків і залежностей між тими предметами, які перебувають у полі оточення. Не аналізує і не виділяє характерних рис предметів. Значно виражені</p>	<p>Труднощі IV (тяжкого) ступеня прояву Наявність значно виражених особливостей функціонування когнітивної сфери</p>

<p>жестами, рухами тіла тощо. <i>Емоційно -вольова сфера</i> відмічаються відсутність ініціативи, емоційного різномайття, самостійності, недиференційованість переживань, млявість, схильність до наслідування інших, поєднання навіюваності з негативізмом, нестійкість діяльності у поєднанні з інертністю. <i>Особливості навчальної діяльності</i> сформовані знання носять фрагментарний характер. Знання, вміння використовуються переважно механічно, як завчені штампи. Засвоєння соціально -побутових, навчальних і трудових навичок ускладнене, а в окремих випадках – неможливе.</p>	<p>труднощі або повна неспроможність встановлення причинно -наслідкових зв'язків, абстрактних понять. Притаманні пасивність, інертність, загальна загальмованість мисленнєвої діяльності. Значно виражені труднощі запам'ятовування. Дитина переважно користується мимовільним запам'ятовуванням. Точність і міцність запам'ятовування як наочного, так і вербального матеріалу доволі низька. Дитина його відтворює з великою кількістю помилок. Байдужа до процесу оволодіння знаннями, уникає завдань, які вимагають розумового напруження. З запитаннями звертається надзвичайно рідко. Відповіді дорослих її не цікавлять. Виражені труднощі при порівнянні предметів, часто орієнтується на несуттєві ознаки, не виділяючи основних. Не розуміє часових та просторових понять. Виконує завдання за наявності постійної організаційної та супровідної допомоги. Особливості мовленнєво - комунікативної діяльності призводять до виражених труднощів розуміння усних висловлювань та формування власних. Виражені труднощі у процесі спілкування, що</p>	
---	---	--

	<p>призводить до неможливості висловлювати власну думку або така думка занадто примітивна. Самостійне мовлення носить характер окремих, нечітко оформлених слів. Більшість своїх висловлювань підкріплює невербальними засобами комунікації – мімікою, жестами, рухами тіла тощо. Можуть відбуватися емоційні спалахи, впертість, невпевненість при відвідуванні незнайомих місць, знижений прояв сором'язливості. Відмічаються часті зміни настрою, інфантильність, нестабільність емоційної та вольової сфери. Знання засвоюються зі значно вираженими труднощами, які проявляються під час розв'язання найпростіших наочно -дійових завдань: дитина самостійно не орієнтується в ситуації, не утримує в пам'яті необхідну інформацію, не розуміє зв'язку між окремими ланками виконання завдання. Може користуватися зразками з допомогою дорослого та діяти за наслідуванням.</p>	
<p>Спостерігаються особливості функціонування не лише когнітивної, а й емоційної, особистісної, рухової сфер (різного ступеня прояву (або) в поєднанні з іншими особливостями</p>	<p>Особливо сильно виражені труднощі адаптації до умов життєдіяльності в побуті та більш широких суспільних відносин. Дитина має низький рівень здатності пристосування в побуті,</p>	<p>Труднощі V (найтяжчого) ступеня прояву Наявність особливо сильно виражених особливостей</p>

<p>функціонування). Характерним є низький рівень засвоєння різних навичок. Притаманні низькі рівні функціонування. Спостерігаються низький рівень розвитку моторики, порушення координації рухів, наявність інших відхилень, які зумовлені органічними порушеннями головного мозку.</p>	<p>соціально-емоційній сфері, спілкуванні. Дитині притаманна моторна слабкість; невмілість іноді носить такий характер, що їй потрібно значно більше часу для опанування навичок самообслуговування і санітарно-гігієнічних навичок. Потребує щоденної регулярної допомоги, супроводу та догляду</p>	<p>функціонування когнітивної сфери різного ступеня прояву в поєднанні з іншими особливостями функціонування рухової, мовленнєвої, емоційної сфер</p>
---	--	---

Таблиця 2

Характеристика навчальних труднощів
відповідно до III – V ступеня прояву

Особливості навчальної діяльності	Освітні труднощі	Критерії визначення ступеня труднощів
<p>У дитини спостерігається значне зниження пізнавальної діяльності, активності та продуктивності, сформовані прийоми навчальної діяльності не відповідають віку. Наявна нездатність у пошуку шляхів розв'язку задач, в успішності та відвідуванні занять, у прагненні до виконання завдань підвищеної складності. Бідність і вузькість мотивів, не сформовано вміння ставити цілі, долати труднощі, відсутнє вміння виконувати дію за розгорнутою інструкцією дорослого, відсутня орієнтація на пошук різних способів дії. Активно приймає допомогу. <i>Навчальна (пізнавальна) мотивація:</i> інтерес до отримання знань, допитливість, прагнення до розвитку пізнавальних здібностей, отримання</p>	<p>Має стійкі, виражені труднощі в оволодінні програмовим матеріалом, не проявляє самостійного інтересу до процесів та явищ, що відбуваються у природі та соціумі, важко засвоює математичні знання, має труднощі зі встановленням причинно-наслідкових зв'язків, має труднощі в орієнтуванні в зошиті, підручнику тощо, застосовує знання, вміння й навички в аналогічних та, зі значною допомогою педагога – в частково змінених</p>	<p>Труднощі III ступеня прояву Наявність виражених особливостей пізнавальної діяльності, активності та продуктивності, які можуть бути притаманні дитині в різних поєднаннях.</p>

<p>задоволення від інтелектуальної діяльності є поверховими/нестійкими. Недостатньо повне усвідомлення поставлених завдань. Байдужість до зовнішніх обставин та оцінок.</p> <p><i>Навчальні завдання:</i> Опанування знань відбувається за активної підтримки, відчуває труднощі в опануванні різних способів їх отримання. Недостатнє розуміння граматичних конструкцій, несформованість уміння орієнтуватися на систему ознак, низький рівень розвитку образного мислення тощо. Має стійкі труднощі у формуванні прийомів навчальної діяльності.</p> <p><i>Навчальні дії:</i> Відсутність бажання поліпшити власні досягнення і здібності. Несформованість уміння планувати свої дії, слабкий розвиток логічного запам'ятовування, низький рівень мовного розвитку, низький рівень розвитку логічних операцій (аналізу, узагальнення, систематизації) тощо.</p> <p><i>Контроль та самоконтроль навчальної діяльності:</i> Здатність реально оцінювати поставлені цілі сформована поверхово/неадекватно. Відсутній потенціал самостійно активізувати свої можливості</p>	<p>умовах, до самостійної діяльності здатна в обмеженому обсязі.</p>	
<p>У дитини спостерігається значне зниження пізнавальної діяльності, активності та продуктивності, сформовані прийоми навчальної діяльності не відповідають віку, домінуюча мотивація навчання – ігрова. Сформовані знання мають поверховий/фрагментарний характер. Знання вміння</p>	<p>Має стійкі, виражені труднощі в оволодінні програмовим матеріалом, не цікавиться і не ставить запитань дорослим стосовно процесів та явищ, які відбуваються у природі та соціумі,</p>	<p>Труднощі IV ступеня прояву Наявність значного зниження пізнавальної діяльності, активності та продуктивності, які можуть бути</p>

<p>використовуються механічно. Діяльність під безпосереднім контролем і з допомогою педагога.</p> <p><i>Навчальна (пізнавальна) мотивація:</i></p> <p>Недостатньо повне усвідомлення поставлених завдань. Інтерес до отримання знань, допитливість, прагнення до розвитку пізнавальних здібностей, отримання задоволення від інтелектуальної діяльності відсутні. Байдужість до зовнішніх обставин та оцінок.</p> <p><i>Навчальні завдання:</i></p> <p>Нездатність самостійно виконувати завдання.</p> <p>Труднощі в опануванні різних способів отримання знань.</p> <p>Постійний контроль, підтримка та супровід.</p> <p><i>Навчальні дії:</i></p> <p>Фрагментарно, неточно відтворює окремі елементи, ознаки об'єкта вивчення; з допомогою вчителя виконує окремі дії, елементарні завдання.</p> <p><i>Контроль та самоконтроль навчальної діяльності:</i></p> <p>Здатність реально оцінювати поставлені цілі не сформована. Потребує контролю, допомоги та стимулювання з боку вчителя</p>	<p>має фрагментарні знання, які періодично, зі значною допомогою педагога, застосовує у практичній діяльності. Не здатна застосувати знання в аналогічних умовах, потребує безпосереднього контролю і допомоги педагога</p>	<p>притаманні дитині у різних поєднаннях труднощів</p>
<p>У дитини спостерігається значне зниження пізнавальної діяльності, активності та продуктивності, не сформована навчальна діяльність, домінантною є предметно-практична діяльність. Сформовані знання мають фрагментарний характер. Знання та вміння використовуються механічно, за зразком. Потребує</p>	<p>Має стійкі, виражені труднощі в оволодінні програмовим матеріалом, знання не стійкі, фрагментарні, виконання завдань шаблонне. Активності та зацікавленості в підтриманні розмови не виявляє. Не здатна побудувати монологічне</p>	<p>Труднощі V ступеня прояву Наявність глибокої своєрідності особливостей пізнавальної діяльності, активності та продуктивності, які можуть бути притаманні</p>

<p>повної підтримки та супроводу з боку педагога.</p> <p><i>Навчальна (пізнавальна) мотивація:</i></p> <p>Мотивація до навчання відсутня. Неусвідомлення поставлених завдань. Інтерес до отримання знань, допитливість, прагнення до розвитку пізнавальних здібностей, отримання задоволення від інтелектуальної діяльності відсутні. Байдужість до зовнішніх обставин та оцінок.</p> <p><i>Навчальні завдання:</i></p> <p>Опановує знання, відчуває труднощі в опануванні різних способів їх отримання.</p> <p><i>Навчальні дії:</i> Виконання навчальних дій лише за зразком та з допомогою.</p> <p><i>Контроль та самоконтроль навчальної діяльності:</i> Відсутня здатність контролювати та оцінювати власну діяльність, активізувати свої можливості.</p>	<p>звернення, підтримувати діалог.</p> <p>Володіє елементарними вміннями на рівні копіювання зразка способу дій. Потребує постійного стимулювання діяльності</p>	<p>дитині у різних поєднаннях труднощів.</p>
--	--	--

1.4. Взаємодія вчителя та асистента вчителя в інклюзивному класі

Інклюзивна освіта ставить собі за мету забезпечення рівного доступу до здобуття якісної освіти та створення необхідних умов для досягнення ситуації успіху під час освоєння знань усіма без винятку дітьми.

Завдання інклюзивної освіти полягають у тому, щоб включити всіх дітей в шкільну систему та забезпечити їх рівноправність, створити належні умов, які б сприяли для їх розвитку. Але все це можливе тільки при умові налагодження добрих стосунків та співпраці вчителя з асистентом вчителя. Бо саме вони тісно співпрацюють та найбільше і найкраще знають дитину з особливими освітніми потребами, її рівень розвитку та потенціал.

Асистент та вчителя – це одна команда, яка працює на поставлену ціль, а саме на всебічний розвиток дитини з особливими освітніми потребами. Кожен із них виконує свої обов'язки та функції, але мета у них одна. Учитель завжди виступає головним у цій системі. Саме йому надається головна роль, бо він визначає та розробляє навчальний план для всіх учнів та методи засвоєння знань ними. Він веде освітній процес, а асистент вчителя виступає як помічник. Вчителю під час уроку самому важко індивідуально працювати з дитиною з особливими освітніми потребами. Його урок розрахований на весь клас та засвоєння знань усіх дітей. І тут на допомогу приходить саме асистент вчителя. Він допомагає не тільки дітям з особливими освітніми потребами, а й іншим учням класу за потреби. Тому їх спільна робота є дуже важливою.

Таблиця 3

Обов'язки учителя та асистента вчителя щодо діяльності,
яку вони виконують разом

Обов'язки вчителя	Спільна робота вчителя й асистента вчителя	Обов'язки асистента вчителя
Оцінювання Оцінити навчальні потреби на основі даних про клас та	Обговорити можливості учня з ООП, його сильні та слабкі сторони. Брати участь у складанні	Вести спостереження за особливостями психофізичного розвитку учня з ООП.

про учнів, зокрема, з ООП	ІНП, ІПР.	
Розробка програми Розробити програму навчання на основі робочого плану та індивідуальних освітніх потреб учня.	Обговорити бажані результати для учня. Обговорити освітні, поведінкові та емоційні завдання.	Підготувати індивідуальний навчальний план (ІНП), індивідуальну програму розвитку (ІПР). Оновлювати інформацію про учнів та ІНП, ІПР
Планування Спланувати роботу на уроці та дібрати ресурси. Обрати належний вид роботи згідно з ІНП. Визначити пріоритети	Обговорити підготовку матеріалу та зміну навчального плану з огляду на потреби учня	Допомогти у доборі та складанні матеріалів, у розробці візуальних засобів, надати іншу допомогу вчителю
Спостереження Розробити чітку систему організації освітнього процесу в інклюзивному класі та очікувань щодо навчальних можливостей учня з ООП. Працювати відповідно до розробленої системи	Регулярно зустрічатися, щоб обговорити досягнення учня з ООП. Обговорити реальний етап навчальних досягнень учня з ООП, його відповідність очікуванням, виконання ІНП, ІПР.	Працювати відповідно до системи організації освітнього процесу в інклюзивному класі, правил поведінки та очікувань можливостей учнів з ООП, його ІНП. Документувати і звітувати вчителю (за потреби)
Навчання Виконувати план уроку, проводити навчання згідно з цим планом. Спостерігати за процесом навчання, за потреби	Чітко висловити результати і обмінятися досвідом. Обговорити конкретні стратегії, діяльність і результати, виконання завдань ІНП. Обговорити розташування	Додатково пояснювати учням з ООП, адаптувати завдання, враховуючи можливості учня з ООП, коригувати їхню навчальну діяльність. Спостерігати за

<p>допомагати учням з ООП. Залучати учнів з ООП до виконання окремих видів діяльності спільно з класом. Моделювати навчальні методи й належну мову. Надати асистентам ресурси.</p>	<p>робочого місця. Обговорити необхідність гнучкого розкладу відвідування уроків учнями з ООП.</p>	<p>діяльністю учнів. Формувати і сприяти закріпленню конкретних умінь, навичок. Сприяти розвитку зв'язного мовлення учнів з ООП (під керуванням учителя). Вести спостереження, надавати вчителю об'єктивну інформацію щодо навчальної діяльності учнів з ООП.</p>
<p>Оцінка Стежити за прогресом учнів з ООП та оцінювати його. Стежити за виконанням ІНП</p>	<p>Обговорити спостереження. Обмінятися інформацією. Обговорити пропозиції щодо доповнення ІНП, ІПР (чи внесення змін)</p>	<p>Спостерігати за поведінкою учнів та надавати інформацію вчителю. Збирати й записувати дані для подальшого оцінювання учня, робити доповнення до ІНП. Вносити пропозиції вчителю щодо завдань, розроблених для учня з ООП.</p>
<p>Звітування Звітувати перед батьками та командою психолого-педагогічного супроводу.</p>	<p>Обговорити інформацію про учня. Дотримуватися конфіденційності.</p>	<p>Звітувати перед учителем щодосильних сторін учня з ООП, його досягнень та потреб. Звітувати перед учителем стосовно поведінки учня та наслідків</p>

Примітка: ООП — особливі освітні потреби; ІНП — індивідуальний навчальний план; ІПР- індивідуальна програма розвитку

II. Додатки

2.1. Індивідуальна програма розвитку (зразок)

ІНДИВІДУАЛЬНА ПРОГРАМА РОЗВИТКУ

1. Період виконання: II семестр 2021 -2022 н. р.

2. Загальні відомості про учня:

прізвище, ім'я, по батькові: _____

дата народження: _____

повне найменування закладу загальної середньої освіти, в якому навчається
учень

рік навчання - 1

клас навчання -1

контактні номери телефонів батьків (інших законних представників) для
термінового зв'язку _____

3. Індивідуальні особливості розвитку учня:

Найвищий рівень знань і вмінь і навичок учня (компетенції)	Опис освітніх труднощів учня, виявлених у закладі освіти	Потреби
Учень легко вступає в контакт, позитивно реагує на дорослого. Сприймає звернення до класу, позитивно реагує на відеоматеріали під час уроку. Надає перевагу усній формі роботи. Знає своє місце в класі, намагається правильно сидіти за партою,	інтелектуальні труднощі: - уповільнене сприйняття та переробка інформації; - перцептивне мислення має середньо-низький рівень; - короткотривала пам'ять; - знижені пізнавальні процеси. - обмеженість кола загальних життєвих уявлень; - словниковий запас не відповідає віку, розвинений на рівні побутової лексики;	працювати над: - збагаченням словникового запасу; - корекцією психоемоційного стану; - всебічним розвитком дитини; - розширенням обсягу знань відповідно до

<p>вставати з-за парти (на уроці, під час перерви). Орієнтується у приміщеннях класу, школи, на шкільній території.</p> <p>Знає та називає своє ім'я та прізвище; відгукується на нього, відповідно реагує (емоційно, словесно, рухами).</p> <p>Учень має уявлення про те, що слова складаються зі звуків, а звуки на письмі позначаються буквами. Робить спроби виділяти зі слів деякі голосні звуки (<i>а, у, о</i>) та називати слова, що починаються цими звуками.</p> <p>Назар усно рахує в межах 5. Розуміє сутність арифметичних дій додавання та віднімання (при додаванні – кількість збільшується, при відніманні – кількість зменшується), називає компоненти дії додавання.</p> <p>Вирішує прості арифметичні дії на додавання та віднімання в межах 5 використовуючи лічильні палички, пальці рук (з допомогою вчителя).</p> <p>Намагається креслити відрізки, промені, ламану потребуючи організаційної допомоги.</p> <p>З допомогою вчителя складає за зразком різні комбінації (фігури: паркан, вікно, драбинку,</p>	<p>- сенсорні еталони колір, форма, величина, просторово-часові уявлення на стадії формування.</p> <p>навчальні труднощі:</p> <ul style="list-style-type: none"> - інтерес до навчання нестійкий (потребує постійної додаткової мотивації); - без допомоги дорослого не завжди розуміє суть завдання, гри; - знижена працездатність; - називає букви вибірково(після пригадування), не читає; - самостійно не пише букв, цифри, лише прописи або «рука в руку»; - завдання виконує, лише під контролем вчителя. <p>соціоадаптивні труднощі:</p> <ul style="list-style-type: none"> - не достатньо сформовані соціально-адаптаційні навички перебування у колективі; - на стадії формування адаптація учня до шкільного освітнього життя. 	<p>шкільної програми.</p> <p>розвивати:</p> <ul style="list-style-type: none"> - увагу; - пам'ять; - навчальну мотивацію; - зв'язне мовлення; - загальну та дрібну моторику; - просторове орієнтування. <p>формувати:</p> <ul style="list-style-type: none"> - стійкі позитивні і правильні соціальні навички; - навичку читання; - навичку письма; - обчислювальні навички. <p>вчити:</p> <ul style="list-style-type: none"> - списувати буквосполучення, слова та речення; - розуміти зміст прочитаних (прослуханих) простих речень та коротких текстів; - усній математичній мові.
--	--	--

<p>ялинку) із тонких паличок. Частково розуміє зміст та інструкції до завдань. Самостійно не пише, але обводить подані зразки букв, чисел, прикладів, малюнків.</p> <p>Уявлення про навколишній світ та про себе частково сформовані.</p> <p>Повторює рухи за однолітками під час фізичних вправ, руханок.</p> <p>Вміє правильно тримати ножиці, вирізає крупні деталі у супроводі дорослого.</p> <p>Вміє наносити клей.</p> <p>Виготовляє виріб за допомогою інструкції та певного втручання вчителя.</p> <p>Виявляє бажання до спілкування з однокласниками, бере участь у спільних іграх.</p> <p>На достатньому рівні сформовані навички самообслуговування.</p>		
---	--	--

4. Рекомендації щодо організації освітнього процесу особи з особливими освітніми потребами (зазначити необхідне):

1) рекомендований рівень підтримки:

перший рівень підтримки;

другий рівень підтримки;

третій рівень підтримки;

+ четвертий рівень підтримки;

п'ятий рівень підтримки;

2) адаптація та модифікація освітнього середовища:

Назва адаптації/модифікації	Так/ні	Примітка
Пристосування середовища:		
доступність	так	
освітлення	ні	
рівень шуму	ні	
потреба в усамітненні, його періодичність та місце (ресурсна кімната, медіатека тощо)	так	іноді, в ресурсній кімнаті, психологічне розвантаження
Психолого-педагогічна адаптація:		
використання візуального розкладу	так	
збільшення часу на виконання завдань	так	
збільшення обсягу допомоги (навідне питання, демонстрація зразка, нагадування тощо)	так	за потребою
руховий режим	так	руханка, пальчикова гімнастика
використання заохочень	так	словесне заохочення, наліпки
використання засобів для концентрації уваги	так	візуалізація навчального матеріалу, зміна видів діяльності
Інше		
Адаптація навчального матеріалу:		
картки-підказки, картки-інструкції	так	
засоби альтернативної комунікації	ні	
Інше		
Модифікація:		
скорочення змісту навчального предмета	так	
зниження вимог для виконання завдань	так	
Інше		

3) потреба у використанні:

жестової мови та/або залученні перекладача жестової мови;

шрифту Брайля;

4) потреба в додаткових заняттях з:

- + так;
- ні;

5) потреба в консультації з:

- фахівцями інклюзивно-ресурсного центру;
- фахівцями спеціальних закладів освіти;
- іншими фахівцями;

б) наявність індивідуального навчального плану:

- +так;
- ні.

У разі потреби в індивідуальному навчальному плані зазначити навчальні предмети (інтегровані курси), які потребують адаптації чи модифікації, та відповідального за розроблення індивідуального навчального плану педагогічного працівника:

Навчальний предмет (інтегрований курс)	Адаптація чи модифікація	Відповідальний педагогічний працівник
Математика	Модифікація	
Навчання грамоти (письмо)	Модифікація	
Навчання грамоти (читання)	Модифікація	
Англійська мова	Модифікація	
Я досліджую світ	Адаптація	
Дизайн і технології	Адаптація	
Образотворче мистецтво	Адаптація	
Музичне мистецтво	Адаптація	
Фізична культура	Адаптація	

5. Додаткові психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги (заняття):

Найменування заняття (послуги)	Фахівець, який проводить заняття (надає послугу)	Місце проведення	Розклад занять
Соціально-побутове орієнтування			
Лікувальна фізкультура			
Розвиток мовлення			

6. Навчання:

за розкладом класу;

+заадаптованим розкладом, згідно з індивідуальним розкладом відповідно до індивідуального навчального плану, зазначити які: корекційно-розвиткові заняття;

за модифікованим розкладом

7. Забезпечення асистента учня (учениці):

1) потреба в асистенті учня (учениці) (супроводі під час інклюзивного навчання):

так

+ні;

2) асистентом учня (учениці) є:

батьки;

інші законні представники;

уповноважена батьками особа;

соціальний робітник.

8. Забезпечення допоміжними засобами навчання:

1) потреба у підручниках:

підручники для закладів загальної середньої освіти та матеріали;

+адаптація підручників для закладів загальної середньої освіти та матеріалів;

+підручники для осіб з особливими освітніми потребами та матеріали.

2) допоміжні засоби для навчання:

+так;

ні.

Зазначити перелік засобів для навчання, які потребує учень (учениця):
планшет, ноутбук, навушники, шведська стінка, кухня.

9. Потреба в розумному пристосуванні:

так;

+ ні.

10. Особливості проведення оцінювання:

+адаптації проведення оцінювання за часом та змістом, зокрема: збільшення часу на виконання завдань; зменшення кількості завдань; використання зручних форм роботи (тести, усні опитування, аудіозавдання тощо) відповідно до потреб;

+ використання доступних форм викладу інформації для оцінювання (письмових чи усних завдань тощо);

+використання окремих карток з завданнями чи адаптованих матеріалів під час оцінювання;

+адаптація завдань для оцінювання до особливостей сприйняття інформації (уникнення графічних завдань для осіб з порушенням зору, уникнення або створення комфортних умов для усних опитувань для осіб, які цього потребують, тощо);

інше (зазначити що) _____

11. Потреба у продовженні строків навчання:

так;

+ ні.

12. Додаткові напрями роботи:

За сферами розвитку	Ціль	Очікувані результати, яких планується досягнути	Рівень досягнутих результатів (заповнюється після виконання індивідуальної програми розвитку)
Розвиток інтелектуальної сфери	Розвиток пізнавальних	Розширення та поглиблення	

	<p>процесів: пам'яті, уваги, уваги, мисленневих операцій; працездатності, уміння зосереджувати увагу. Формування навичок самостійності і послідовності у організації своєї діяльності. Розширення світогляду дитини та сприяти її всебічному розвитку.</p>	<p>навчальних вмінь та навичок. Підвищення рівня пізнавальних процесів. Розширення уявлення про навколишній світ.</p>	
Розвиток фізичних здібностей	<p>Розвиток координації рухів, орієнтування в просторі. Формування навичок правильної постави. Розвиток швидкості реакції.</p>	<p>Підвищити рівень володіння своїм тілом, координаційних здібностей, працездатності; зниження психофізичного напруження. Здійснювати елементарний аналіз своїх дій.</p>	
Розвиток моторної сфери	<p>Розвиток дрібної та загальної моторики</p>	<p>Покращення розвитку дрібної та загальної моторики; розвитку координації, та орієнтування в просторі.</p>	
Розвиток мовленнєвої сфери	<p>Корекція звуковимови. Розвиток зв'язного мовлення. Збагачення та накопичення словникового запасу.</p>	<p>Розширення словникового запасу. Намагається повторювати за вчителем звуки, звукосполучення,</p>	

	Розвиток слухового сприймання та слухової уваги.	прості слова і фрази. Розрізняє немовні звуки, імітує, співвідносить звук з його джерелом.	
Розвиток емоційно-вольової сфери	Формування навичок саморегуляції, самоконтролю, елементарних способів спілкування в процесі спільної ігор з однолітками.	Намагається розуміти, відчувати свої та чужі емоції, правильно їх виражати; проявляти інтерес доброзичливість, співпереживання до оточуючих.	
Розвиток соціальної сфери	Формування здорового способу життя та подальшої соціалізації. Формування навичок групової взаємодії. Формування суспільно-прийнятої поведінки. Формування навичок самостійності і послідовності у організації своєї діяльності.	Підвищення рівня навичок соціальної взаємодії з однолітками та дорослими. Адаптувати до соціальної ролі учня. Знає та виконує елементарні гігієнічні процедури по догляду за власним тілом.	
Подолання навчальних труднощів	Виробляти мотивацію до навчальної діяльності. Розвивати навчальні знання та вміння. Формувати графомоторні навички. Розвивати дрібну та загальну моторику. Формувати навички усвідомлено рахувати, позначати	Підвищення рівня сформованості всіх видів навчальної діяльності учня. Розширення уявлення про навколишній світ	

	<p>числа цифрами, виконувати арифметичні дії додавання та віднімання в межах 10. Формувати усвідомлення зорового образу кожної букви. Формувати вміння запам'ятовувати правила правопису та користуватися ними. Розуміти зміст прослуханих простих речень та коротких текстів. Вчити утримувати в пам'яті словесні інструкції.</p>		
--	--	--	--

13. Члени команди психолого-педагогічного супроводу, які склали індивідуальну програму розвитку:

Прізвище, власне ім'я, по батькові (за наявності)	Посада	Підпис
	Заступник директора з навчально-виховної роботи	
	Класний керівник 1-Б класу	
	Асистент вчителя 1-Б класу	
	Практичний психолог	
	Соціальний педагог	
	Фахівець-консультант КУ ІРЦ	
	Сестра медична	
	Мама учня з ООП	

Індивідуальну програму розвитку погоджено одним з батьків (іншим законним представником) учня:

підпис _____ дата _____

2.2. Протоколи засідань команди психолого-педагогічного супроводу.(зразки)

Славутська гімназія №4

Славутської міської ради

ПРОТОКОЛ №2

28 грудня 2021 року

м. Славута

засідання команди психолого-педагогічного супроводу

Голова –

Секретар –

Присутні:

_____, заступник директора з навчально-виховної роботи;

_____, класний керівник 1-Б класу;

_____, асистент вчителя, практичний психолог;

_____, соціальний педагог;

_____, сестра медична;

_____, мама дитини з ООП.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ:

1. Про результати організації інклюзивного навчання за I семестр 2021-2022 н.р..
2. Аналіз навчальних досягнень учня 1-Б класу _____ за підсумками I семестру 2021-2022н.р.

СЛУХАЛИ: *ЗДНВР* _____, яка надала інформацію проте, що протягом I семестру асистентом вчителя велася необхідна документація. Робота по соціальній адаптації та психолого-педагогічний супровід проводилися на достатньому рівні із здобувачами освіти, який навчається у класі з інклюзивним навчанням. Відповідно до висновку ІРЦ та за згодою батьків для дитини з особливими освітніми потребами створено індивідуальну програму розвитку (ІПР). Індивідуальна програма розвитку містить загальну інформацію про учня, систему додаткових послуг, види необхідної адаптації та модифікації навчальних матеріалів, індивідуальний навчальний план.

УХВАЛИЛИ:

1. Постійно сприяти реалізації права на якісну освіту дітей з особливими освітніми потребами, які навчаються в інклюзивних класах.
2. Систематично тримати на контролі питання співпраці з інклюзивно-ресурсним центром.

3. Асистенту вчителя _____ тримати на контролі організацію освітнього процесу в класі з інклюзивним навчанням; надавати допомогу учню з особливими освітніми потребами в організації робочого місця; вести педагогічну документацію, здійснювати соціально-педагогічний супровід дитини з особливими освітніми потребами, дбати про професійне самовизначення та соціальну адаптацію учня; інформувати вчителя класу та батьків про досягнення учня.

СЛУХАЛИ: Класного керівника 1 -Б класу _____, яка довела до відома присутніх, що індивідуальна програма розвитку _____ була розроблена відповідно до Висновку про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини від _____ № _____. Було акцентовано увагу, що учень згідно індивідуального навчального плану, не відвідував уроки англійської мови. Хлопчик має хворобливий стан здоров'я, тому тривалий час не відвідував навчальний заклад.

Після закінчення I семестру з предмету навчання грамоти (письмо): учень має уявлення про те, що слова складаються зі звуків, а звуки на письмі позначаються буквами. З допомогою вчителя робить спроби виділяти зі слів деякі голосні звуки (а, у, о) та називати слова, що починаються цими звуками. Дрібна моторика пальців слабо розвинена. Самостійно не пише окремі букви, склади, лише з допомогою вчителя («рука в руку») та обводить задані зразки, прописи. Слабо орієнтується у сітці зошита, потребує чіткої інструкції та вказівок. З допомогою вчителя намагається співвідносити вивчені звуки з відповідними буквами, розрізняти їх друкований та прописний вигляд. Наслідує проговорювання слова (по складах) за вчителем так, щоб було чітко чути наголошений склад.

Під час уроків навчання грамоти (читання) _____, з допомогою вчителя, складає за зразком різні комбінації (фігури: паркан, вікно, драбинку, ялинку) із тонких паличок. Не завжди розуміє інструкцію вчителя, самостійно не виконує навчальні та ігрові дії незалежно від того зрозумів суть завдання чи ні, працює лише під контролем, хоча сприймає звернення до класу. Не поділяє звуки на голосні та приголосні, а повторює їх лише за вчителем. Постійно забуває та плутає букви (короткотривала пам'ять), не читає. Не завжди розуміє зміст прослуханого твору. _____ подобається розглядати картинки до текстів, опрацювання яких разом з вчителем дозволяє йому зрозуміти суть оповідання, казки. Відповідає учень на питання одним словом, не може скласти поширену відповідь.

Під час уроків математики учень усно рахує в межах 5, але часто не співставляє числа усного рахунку з візуальним сприйняттям, постійно забуває та плутає цифри; рахує лише в прямому порядку, від числа 1, у зворотному напрямку повторює за вчителем. Вирішує прості арифметичні дії на додавання

та віднімання в межах 5 використовуючи лічильні палички, на пальчиках руки (з допомогою вчителя); самостійно не пише, лише обводить подані зразки чисел, прикладів; задачі не розв'язує. Визначає кількість предметів, зображених на малюнках в межах 5 та порівнює два предмета, які відрізняються однією або двома ознаками (з допомогою вчителя).

Самостійно не створює композиції, вироби на уроках образотворчого мистецтва, дизайну та технології (лише з допомогою вчителя): частково сформовані навички користування ножицями; не малює, розфарбовує надані розфарбовки, але все одним кольором (не виділяє елементи, деталі), навіть після нагадування.

СЛУХАЛИ: *асистента вчителя* _____, яка повідомила, що в _____, учень 1-Б класу, знає своє місце в класі, намагається правильно сидіти за партою, вставати з-за парти (на уроці, під час перерви). Орієнтується у приміщеннях класу, школи, на шкільній території. Знає та називає своє ім'я та прізвище; відгукується на нього, відповідно реагує (емоційно, словесно, рухами).

Під час уроків учень потребує постійного супроводу, організаційної допомоги, працює лише під контролем вчителя. Спостерігається низький рівень пізнавальних процесів: увага нестійка, концентрується на 10-15 хв., легко відволікається на сторонні подразники; пам'ять короткотривала (дуже швидко забуває пройдений матеріал, наприкінці уроку може не назвати, яка буква вивчалася), уповільнене сприймання інформації. Частково сформоване уявлення про навколишній світ. Продуктивність діяльності залежить від настрою, при будь-яких труднощах проявляє реакцію відмови, конфліктує, тому деякі уроки бувають малопродуктивними.

Сприймає звернення до класу, позитивно реагує на відеоматеріали під час уроку. Надає перевагу усній формі роботи, письмо викликає у нього реакцію відмови, не бажання працювати.

УХВАЛИЛИ:

1. Вважати динаміку розвитку та навчання учня _____ за I семестр 2021 – 2022 н.р., позитивною.
2. Залишити індивідуальну програму розвитку для _____ без змін.

Секретар _____

Славутська гімназія №4

Славутської міської ради

ПРОТОКОЛ

14 січня 2022 року №3

м.Славута

засідання команди психолого-педагогічного супроводу

Голова засідання:

Секретар:

Присутні:

_____, заступник директора з навчально-виховної роботи;

_____, консультант;

_____, класний керівник 1-Бкласу;

_____, асистент учителя 1-Б класу;

_____, практичний психолог;

_____, соціальний педагог;

_____, сестра медична;

_____, мама учня з ООП.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ:

1. Про визначення та встановлення рекомендованого рівня підтримки та категорії освітніх труднощів учня 1-Б класу з ООП _____, з урахуванням рекомендацій КУ ІРЦ, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2021 року №957 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» (доповідач _____, голова засідання, заступник директора з навчально-виховної роботи).
2. Про перегляд та внесення змін доіндивідуальної програми розвитку учня 1-Б класу з ООП _____, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2021 року №957 «Про затвердження Порядку

організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти»

(доповідач

_____, заступник директора з навчально-виховної роботи).

3. Про визначення умов для навчання та створення нової індивідуальної програми розвитку.
4. Про інші організаційні питання.

1. СЛУХАЛИ:

_____, голову зборів, заступника директора з навчально-виховної роботи, яка ознайомила присутніх зі змістом постанови Кабінету Міністрів

України від 15 вересня 2021 року №957 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти», та довела до відома присутніх, що відповідно до листа Міністерства освіти і науки України від 09.12.2021 № 1/21614-21 про визначення рівня підтримки дітям з особливими освітніми потребами, у зв'язку з прийняттям постанови Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2021 р. № 957 за висновком засідання команди психолого-педагогічного супроводу, за участі фахівця ІРЦ та батьків маємо визначити рівень підтримки учня та категорії освітніх труднощів.

ВИСТУПИЛИ:

_____, асистентвчителя 1-Б класу, яка довела до відома присутніх, що під час уроків учень потребує постійного супроводу, організаційної допомоги, працює лише під контролем вчителя.

Спостерігається низький рівень пізнавальних процесів: увага нестійка, концентрується на 10-15 хв., легко відволікається на сторонні подразники; пам'ять короткотривала (дуже швидко забуває пройдений матеріал, наприкінці уроку може не назвати, яка буква, цифра вивчалася), уповільнене сприймання інформації. Частково сформоване уявлення про навколишній світ. Продуктивність діяльності залежить від настрою, при будь-яких труднощах проявляє реакцію відмови, конфліктує, тому деякі уроки бувають малопродуктивними. Сприймає звернення до класу, позитивно реагує на відеоматеріали під час уроку. Надає перевагу усній формі роботи, письмо

викликає у нього реакцію відмови, не бажання працювати. Опанування таких предметів як математика, навчання грамоти дається з особливими труднощами.

ВИСТУПИЛИ:

_____, фахівець - консультант КУ ІРЦ, яка зазначила, що в результаті перегляду індивідуальної програму розвитку _____, учня 1-Б класу, рекомендовано визначити 4 рівень підтримки в освітньому процесі відповідно до додатку 1 Порядку організації інклюзивного навчання в ЗЗСО, враховуючи рівень освітніх труднощів, а саме: інтелектуальних, навчальних, соціоадаптивних.

УХВАЛИЛИ:

1. Визначити для _____, учня 1-Б класу, 4 рівень підтримки згідно вимог постанови Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2021 року №957 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти».

2. **СЛУХАЛИ:**

_____, голову зборів, заступника директора з навчально-виховної роботи, яка зазначила, що відповідно до 4 рівня підтримки особа потребує таких умов: створення інклюзивного класу; висновок інклюзивно-ресурсного центру про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини. Також необхідно передбачити: проведення консультацій учасників освітнього процесу з фахівцями інклюзивно-ресурсного центру; розроблення індивідуальної програми розвитку; проведення (надання) корекційно-розвиткових та психолого-педагогічних занять (послуг) у загальній кількості до 4 годин на тиждень. Для _____ ефективними будуть заняття з: соціально-побутового орієнтування; розвитку мовлення; лікувальної фізкультури. Обов'язковим також є забезпечення іншою додатковою підтримкою відповідно до потреб і можливостей (соціальних послуг тощо); забезпечення допоміжними засобами для навчання; забезпечення асистентом вчителя.

ВИСТУПИЛИ:

_____, (фахівець-консультант КУ інклюзивно-ресурсного центру) – , яка запропонувала розподілити корекційно-розвиткові та психолого-педагогічні

заняття (послуги) у такій кількості: соціально-побутове орієнтування – 2 години; розвиток мовлення – 1 години; лікувальна фізкультура – 1 година.

УХВАЛИЛИ:

1. Визначити проведення корекційно-розвиткових та психолого-педагогічних занять (послуг) у загальній кількості 4 годин на тиждень а саме:
соціально-побутове орієнтування – 2 години;
розвиток мовлення – 1 години;
лікувальна фізкультура – 1 години, на II семестр 2021 – 2022 н.р.

СЛУХАЛИ:

_____, голову засідання, заступника директора з навчально-виховної роботи, про перегляд та оновлення ІПР учню 1-Б класу з ООП _____, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2021 року №957 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» та встановлення 4 рівня підтримки (функціональних труднощів), відповідно до додатку 3.

УХВАЛИЛИ:

1. Подану інформацію взяти до уваги і використати для навчання, розвитку і виховання дитини відповідно до вікових та індивідуальних потреб.

2. _____, асистенту вчителя з 14.01.22р. переглянути та оновити ІПР учня 1-Б класу з ООП _____ згідно вимог постанови Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2021 року №957 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» визначеного 4 рівня підтримки (інтелектуальних, навчальних та соціоадаптивних труднощів), відповідно до додатку 3.

Рішення прийнято одностайно.

Голова зборів _____

Фахівець-консультант КУ ІРЦ _____

Мама учня з ООП _____

2.3. Батьківські збори в інклюзивному класі (з елементами тренінгу)

Тема :Інклюзивне навчання: рівні можливості для кожного.

Мета:

- познайомити батьків з особливостями інклюзивного навчання в системі освіти;
- сформуванати толерантне ставлення до впровадження інклюзивного навчання у класі;
- розвивати почуття соціальної підтримки індивідуальних потреб дитини з особливими освітніми потребами.

Хід роботи:

1. Привітання

2. Вправа «Сніжинка»

Мета: дати усвідомити батькам унікальність кожної дитини.

Батькам пропонують взяти аркуш паперу, скласти удвоє, потім ще раз навпіл. Відірвати правий верхній кут, скласти ще раз навпіл, відірвати лівий верхній кут, скласти навпіл, відірвати правий нижній кут, ще раз навпіл, відірвати лівий нижній кут.

Обговорення. Чи однакові у нас вийшли серветки? Про що це свідчить?

3. Притча «Ворона та Павич».

Мета: дати зрозуміти батькам, що немає «хороших» і «поганих» дітей.

«У парку царського палацу на гілку апельсинового дерева сіла чорна Ворона. У цей час по різнобарвному квітнику гордо прогулювався Павич. Побачивши його, Ворона прокаркала: «І звідкіля у нашому парку така жахлива птаха? А яка самовпевнена! Ходить, ніби султан. Погляньте – но, які в неї страшні ноги, а пір'я! Який огидний синій колір. Ще й хвоста тягає за собою, наче лисиця». Ворона замовкла в очікуванні. Павич через якусь хвилю сумно посміхнувся і відповів: «Гадаю, в словах твоїх правди немає, а все погане, що ти сказала, можна пояснити непорозумінням. Я і сам бачу, що в мене не так. І мене це не засмучує. Ти бачиш тільки погане і заплющуєш очі на мою красу. Тим, що ти назвала жахливим, - мій хвіст, мої пір'я, мою ходу – я подобаюся людям найбільше.

Обговорення:

- Чи сподобалась вам притча? Чим саме?
- Чи є ця притча актуальною зараз?
- Який висновок можна зробити?

4. Інформація «Що таке інклюзивне навчання?»

Мета: проаналізувати теоретичні аспекти інклюзивного навчання.

Інклюзивна освіта — це система освітніх послуг, що ґрунтується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права здобувати її за місцем проживання, що передбачає навчання дитини з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітнього закладу.

Інклюзивне навчання:

- Ґрунтується на правах людини і принципах рівності.
- Спрямоване на всіх дітей і дорослих, особливо тих, хто є виключеним з загальної системи навчання.
- Це процес усунення бар'єрів в системі освіти та системі підтримки.

Хто такі діти з особливими потребами?

Відповідно до ширшого розуміння інклюзивної освіти та міжнародних документів, діти з особливими потребами – це особи до 18-ти років, які потребують додаткової підтримки в освітньому процесі (діти з порушеннями психофізичного розвитку, діти з інвалідністю, діти-біженці, представники релігійних меншин, інші).

В українському законодавстві термін «*діти з особливими освітніми потребами*» використовується у вужчому розумінні інклюзивної освіти й охоплює дітей з порушеннями психофізичного розвитку та дітей з інвалідністю.

Скільки вчителів працює в інклюзивному класі? В інклюзивному класі працюють один учитель та один асистент учителя

Які обов'язки має асистент вчителя?

Він є асистентом саме вчителя, а не дитини. Це означає, що він не прив'язаний до однієї чи кількох дітей, а працює зі всім класом.

Так, часом дитині з особливими освітніми потребами необхідно приділити більше часу, щоб, наприклад, пояснити завдання, але асистент учителя так само може пояснити щось й іншим учням.

Окрім того, своєю роботою асистент може звільнити більше часу вчителю для пояснень. Наприклад, поки асистент щось роздруковує чи роздає навчальні матеріали, вчитель ще раз роз'яснює тему або ще якимось залучає дитину з особливими освітніми потребами до спільної роботи в класі. Адже спільна робота – головна мета інклюзивного навчання.

5. Вправа «Приймаю – не приймаю».

Мета: вивчення думки батьків про інклюзію, з'ясування проблемних питань, що викликають у них занепокоєння, та їхнього ставлення до такої моделі освіти.

Хід проведення:

Учасникам пропонуються твердження, з якими вони мають погодитися або не погодитися. Тренер роздає кожному учасникові по одній картці червоного та білого кольору. Тренер зачитує твердження. Учасник, який погоджується з даним твердженням, має підняти картку білого кольору. Якщо не погоджується – картку червоного кольору. Всі учасники піднімають картки разом. Після озвучення кожного твердження тренер пропонує учасникам обговорити їхні відповіді.

Приклад тверджень:

- Дитина з особливими освітніми потребами має право навчатися у звичайному закладі освіти.
- Навчання в одному класі з дитиною з особливими освітніми потребами може негативно позначитися на емоційному розвитку дитини з типовим розвитком.
- Ровесники з типовим розвитком не приймають дитину з особливими потребами, й вона опиниться в соціальній ізоляції.
- Дитина з обмеженими можливостями повинна мати такі самі права й переваги, якими користуються в школі інші діти.
- Вчителі масової школи ставляться до дітей з особливими потребами інакше, ніж до інших дітей.
- Батьки учнів із типовим розвитком не хочуть, щоб діти з особливими освітніми потребами були в одному класі з їхніми дітьми
- В інклюзивному освітньому середовищі діти з типовим розвитком більше дізнаються про відмінності.

Запитання для обговорення:

- Чи легко вам було демонструвати і висловлювати своє ставлення до поданих тверджень?
- Чи почули ви думки або позиції, які вас здивували?
- Чи важливо з'ясувати усі ці питання?

6. Підведення підсумків. Сім'я та заклад освіти мають докласти максимум спільних зусиль аби навчити дітей толерантно поводитися з тими, у кого гірший зір, слух, хто не може ходити, розмовляти, хто бачить свій власний світ по іншому, хто гірше розуміє навчальний матеріал, але також має серце, переживає емоції і мріє. А також з повагою ставитися до тих дітей, хто трішки інакший, допомагати їм, підтримувати, дружити з ними та любити їх.

2.4. Бесіда з батьками дитини з особливими освітніми потребами (первинна)

Мета: познайомити батьків з особливостями інклюзивного навчання в системі освіти; допомогти оцінити батькам успіхи та труднощі дитини із ООП під час психофізичного розвитку та в процесі навчання.

Хід роботи:

1. Знайомство.

2. Інформація «Інклюзивна освіта: що це і як вона працює?»

Мета: проаналізувати теоретичні аспекти інклюзивного навчання.

Інклюзивна освіта – це система освітніх послуг, що ґрунтується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права здобувати її за місцем проживання, що передбачає навчання дитини з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітнього закладу.

Психолого-педагогічний супровід – це комплексна система заходів з організації освітнього процесу і розвитку дитини, передбачена ІПР.

З метою забезпечення ефективності освітнього процесу дітей з ООП, які здобувають освіту в умовах інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти, утворюється *команда психолого-педагогічного супроводу* (КППС).

Склад КППС визначається з урахуванням освітніх потреб дитини з ООП.
постійні учасники: директор або заступник директора з навчально-виховної роботи, вчитель початкових класів (класний керівник), учитель-предметник, асистент учителя, практичний психолог, соціальний педагог, учитель-дефектолог (з урахуванням освітніх потреб дитини з ООП), вчитель-реабілітолог і батьки або законні представники дитини з ООП та інші;
залучені фахівці: медичний працівник закладу освіти, лікар, асистент дитини, спеціалісти системи соціального захисту населення, служби у справах дітей та інші.

Завдання команди психолого-педагогічного супроводу:

- збір інформації про особливості розвитку дитини, її інтереси, труднощі, освітні потреби на етапах створення, реалізації та моніторингу виконання ІПР;
- визначення напрямів психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг, що можуть бути надані в межах закладу освіти на підставі висновку ІРЦ, і забезпечення надання цих послуг;
- розроблення ІПР для кожної дитини з ООП і моніторинг її виконання з метою коригування та визначення динаміки розвитку дитини;

- надання методичної підтримки педагогічним працівникам закладу освіти з організації інклюзивного навчання;
- створення належних умов для інтеграції дітей з ООП в освітнє середовище;
- проведення консультативної роботи з батьками дітей з ООП щодо особливостей їхнього розвитку, навчання і виховання;
- проведення інформаційно-просвітницької роботи у закладі освіти серед педагогічних працівників, батьків і дітей з метою недопущення дискримінації та порушення прав дитини, формування дружнього і неупередженого ставлення до дітей з ООП.

3. Вправа « Історія з життя »(можна провести за потреби)

Мета: поповнити знання та допомогти сприйняттю батьків впровадження інклюзії взагальноосвітній навчальний процес.

Хід вправи: Обговорити, називаючи позитивні та негативні сторони, кожного випадку.

1. Дитина з ООП, навчання у звичайному класі школи.
2. Дитина з ООП у класі, де впроваджене інклюзивне навчання.

Підведення підсумків

4. БАТЬКІВСЬКИЙ ЗАПИСНИК

Мета: знайомство з родиною, налагодження співпраці з батьками, збір інформації про дитину.

Заповніть «батьківський записник» та обговорення результатів

П.І.Б. (одного з батьків) _____

П.І.Б. (дитини) _____

Сильні сторони моєї дитини:

_____

Моя дитина цікавиться:

_____

Моя дитина має успіхи в таких сферах:

_____

Ознаки, що вказують на можливі труднощі в навчанні та потребу більшої підтримки:

_____

Інформація, яку я можу надати стосовно потреб моєї дитини в навчанні:

_____

Мої цілі та бачення майбутнього моєї

дитини: _____

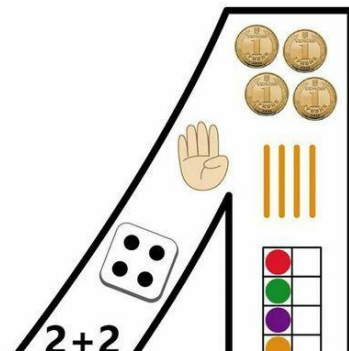
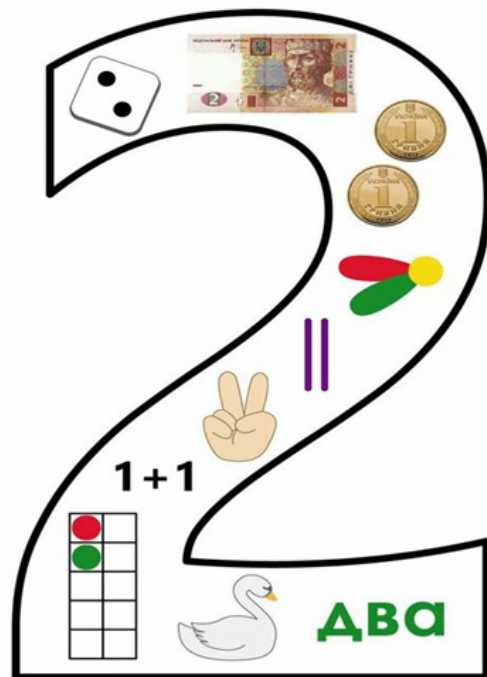
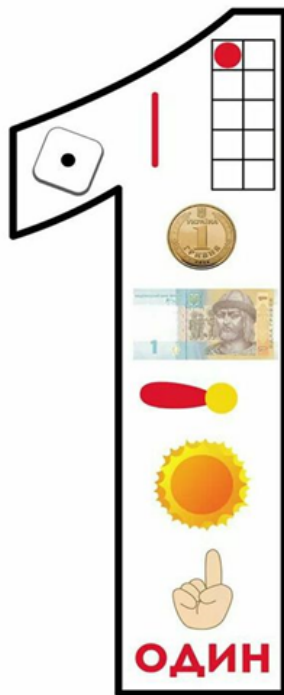
_____

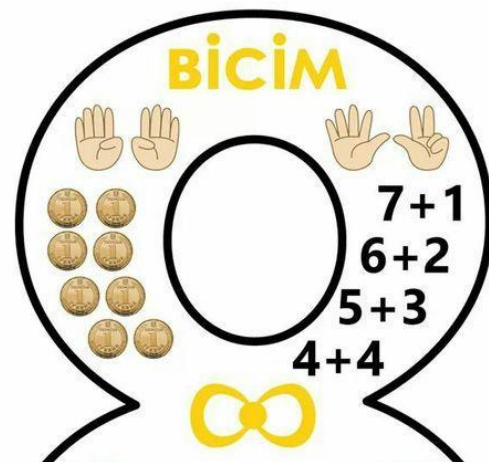
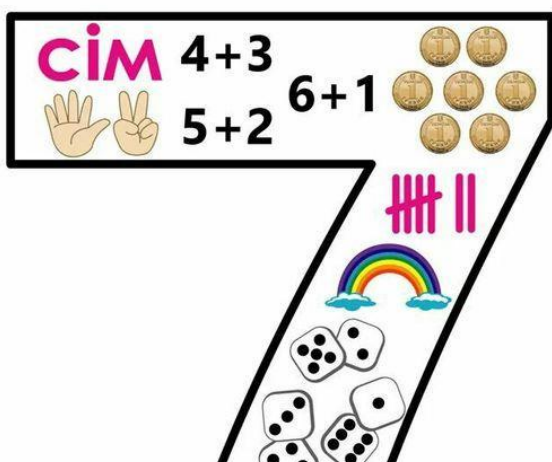
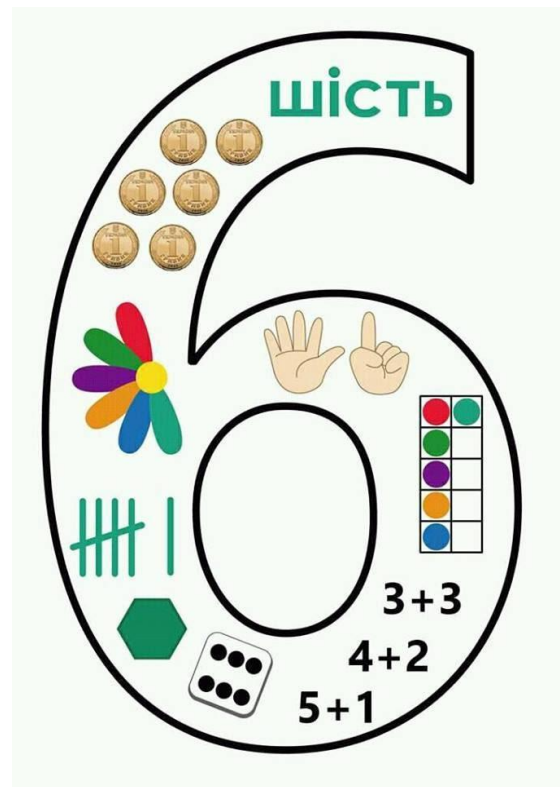
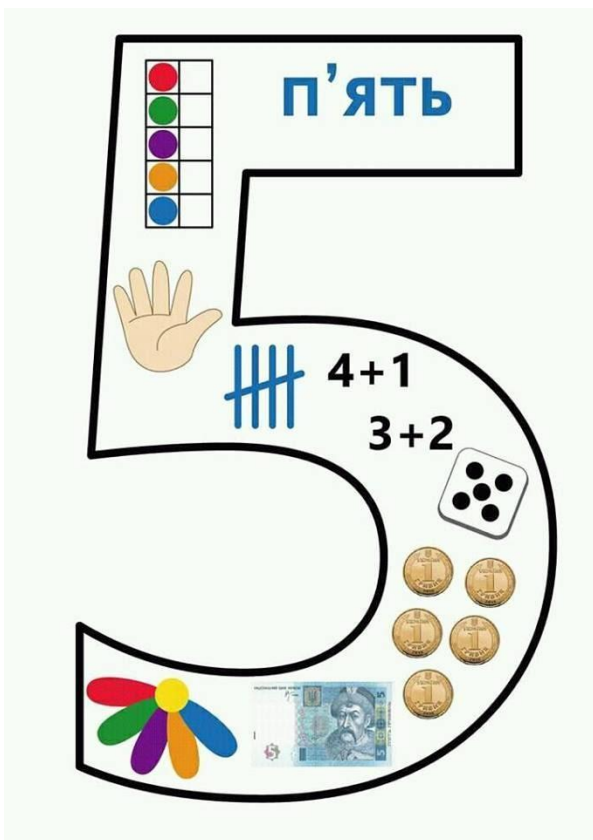

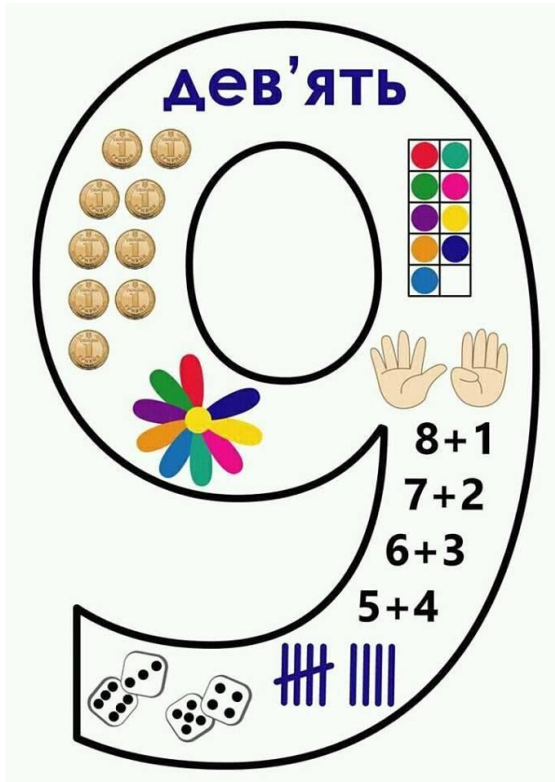
5. Підведення підсумків. Погодження планів про співпрацю батьків та школи.

2.5. Дидактичний матеріал

2.5.1. Цікаві цифри

2.5.2. Загадки про цифри

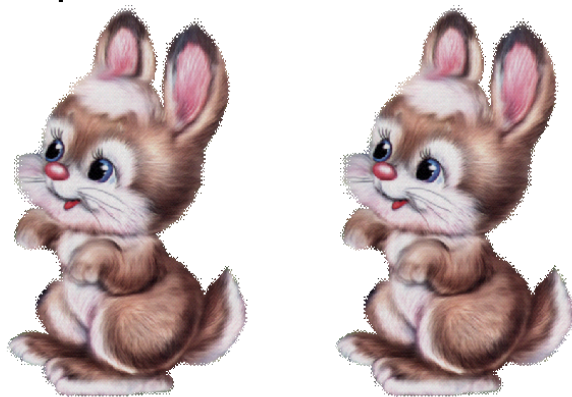
Одиниця, наче спиця,
 їй не всидіти на місці.
 Мріє цифра стати птахом
 І полинути над дахом.

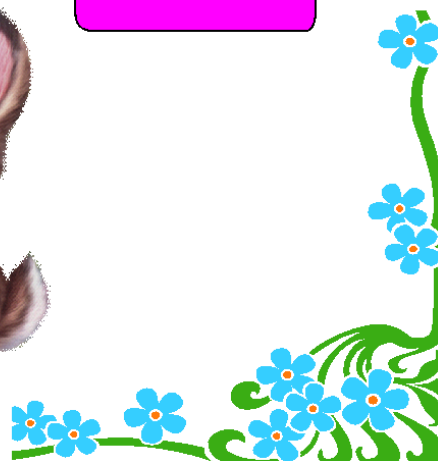
1

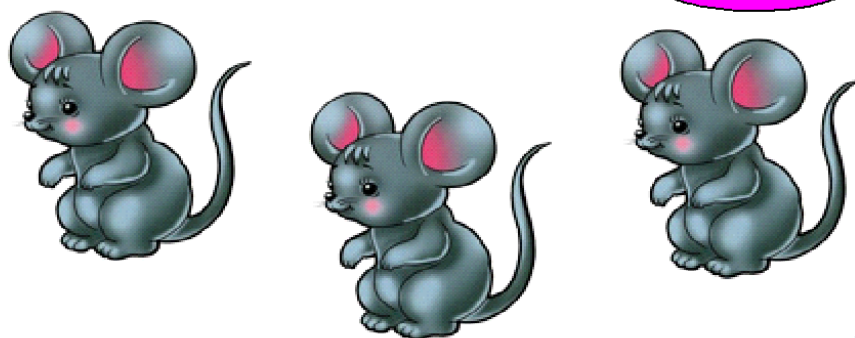
Двійка на ставку живе:
Наче, лебідь, пропливе.
Обернеться, посміхнеться,
Малюкам крилом махне.

2

Трійка – півсніговика!
Загартована така!
Влітку, взимку – все одно
Полюбляє ескімо.

3

Як стілець перевернувся –
Він на цифру обернувся.
Що це догори ногами?
Це четвірка перед нами.

4

Цифру п'ять малює Костик:
Ось півколо, риска, хвостик.
А якщо їх поєднати,
То п'ятірку будем мати.

5

Цифра шість на вишню схожа –
 І красива, і пригожа.
 Заманеться їй з'їсти –
 Височенько треба лізти.

6

Сімка схожа на косу,
 На плечі її несучу.
 Ось прийду я на лужок –
 Накошу сінця стіжок.

7

Цифра вісім – як малятко,
 Це малятко – невалятко.
 З боку в бік хитається,
 Діточкам всміхається.

8

Як дев'ятку нам здобути?
 Треба "шість" перевернути.
 Між собою, мов близнятка,
 Схожі шістка і дев'ятка.

9

До стрункої одинички
Бублик підійшов пшеничний.
Гляньте, хлопчики й дівчатка, -
Так складається десятка!

10

2.5.3. Дидактична гра "Знайди і обведи літеру"

Знайди і обведи літеру А а

А о т а м т н А
р а п у А д а с т
А т а ч ф Б а я ж
а л к у т р в А й

Знайди і обведи літеру Б б

б о т а м т н А
р а Б у А д а с т
А т а ч ф Б а я ж
Б л к у т р б А й

Знайди і обведи літеру В в

А о т а м т в н В
р В в у А д а с т
А т а ч ф Б в я ж
в л В у т р в А й

Знайди і обведи літеру Г г

А о г а м Г н А
р а п у А д а с т
А г а ч ф Б г я ж
а л Г у г р в А й

Знайди і обведи літеру Ж ж

Ж о т а м т н А

р а п у А д а Ж т
 А т ж ч ф Б а я ж
 ж р в А л ку Ж

Знайди і обведи літеру З з

з о т а м т н А
 р З п з А д а с т
 А т а ч ф З а я ж
 а л з у т р в А З

Знайди і обведи літеру Д д

Д д т а м т н А
 р а п у А д а с т
 А д а ч ф Б а я ж
 а л к у т р в Д й

Знайди і обведи літеру И и

А о т а м и н А
 и а п у А д а с т
 А и а ч ф Б а я ж
 а л к у т р и А й

Знайди і обведи літеру І і А о т

а м т н А
 р а і у А д а і т
 А і а ч ф Б І я ж
 а л і у т р в А й

Знайди і обведи літеру Е е

б е т а м т н е А
 р а Б у А е а с Е т
 А т а ч ф Б а я ж
 Б л к у т р б А й

Знайди і обведи літеру Й й

А й о т а м т й н А
 р а Й п у А д а с
 т А т а ч ф Б а я й
 ж а л т р в А

Знайди і обведи літеру Л л

А о т л а м т н К А
 р К л а п у А д а с т
 А т а ч ф Б л а я К ж
 а л к у К т р в А й

Знайди і обведи літеру Ї ї А о т

ї м т н ї А
 р а п у А д а с т
 А т ї ч ф Б а я ж
 а л к у т р в ї й

Знайди і обведи літеру Є є

б о т Є м т є н п А
 р а Б у А д а с е т
 Є т а ч ф Б а я ж
 Б л к у т р Є А й

Знайди і обведи літеру К к

А о к т а м т к н А
 р к а п у А д К а с т
 К т а ч ф Б к а я ж
 а л к у к т р в А й

Знайди і обведи літеру М м

А о М т а м т н А
 р а п у м А д а с т
 А м т а ч ф Б а я ж
 а л к у М т р в А й

Знайди і обведи літеру Н н А о т

Н а м т н А
 р а н п у А д а с т
 А т а ч ф Б Н а я ж
 а л к у н т р в А й

Знайди і обведи літеру П п

б о т п а м т н п А
 р П а Б у А д а с т
 А т а ч ф Б а п я ж
 Б л к у П т р б А й

Знайди і обведи літеру С с

А о т с а м т н С А
 С р а п у А д а с т
 А т С а ч ф Б а я ж
 а л к у т р с в А й

Знайди і обведи літеру У у

А о т а м т У н А
 р а п у А д а с т
 У т а ч ф Б а я ж
 а л к у т р у А й

Знайди і обведи літеру О о А о т

а м т о н А
 р а п у О А д а с т
 А т о а ч ф Б я ж
 а л к у О р в А й

Знайди і обведи літеру Р р

б о т а р м т н р А
 р а Б у Р А д а с т
 А т Р а ч ф Б а я ж
 Б л к у т р б А й

Знайди і обведи літеру Т т

А о т а м т н А
 р а п у А д а с т
 А т а ч ф Б а я ж
 а Т к у т р Т А й

Знайди і обведи літеру Ф ф

А о Ф т а м т н А
 р ф а п у А д а ф с т
 А Ф т а ч ф Б а я ж
 а л к у т р в А ф й

Знайди і обведи літеру Х х

А о т а м т н Х А
р х п у А д а х с т
А т а х ф Б х а я ж
а х л к у т р Х А й

Знайди і обведи літеру Ч ч

б о Ч т а ч м т н А
р ч а Б у А д а с т
А Ч а ч ф ч а я ж
Б л ч к у т р Ч А й

Знайди і обведи літеру Щ щ

А о т щ а м т щ н А
р Щ а п у А щ а с т
А т а ч щ ф Б а я ж
а щ л к у т р в А Щ й

Знайди і обведи літеру Ю ю

А о Ю т а м т ю н А
р а п у ю А д а с т
А т а ч ф Б ю а я ж
а Ю л к у т р в А й

Знайди і обведи літеру Ц ц А о т

Ц а м т н ц А
р а п у А д а ц с т
А т ц а ч ф Б а я ж
а л к у Ц т р в А й

Знайди і обведи літеру Ш ш

б Ш о т а м т ш н А
р а Б у ш А д а с т
А т а ч ф Б а Ш я ж
Б л ш к у т р б А й

Знайди і обведи літеру ь

А о т ь а м т ь н А
р ь а п у А д а с т
А т а ч ф Б ь а я ж
а л к у ь т р в А й

Знайди і обведи літеру Я я

А о Я т а я м т н А я
р я а п у А д а Я с т
А т а ч ф Я а я ж я
а л я к у т я в А й

2.5.4. Навички красивого почерку

Робіток Вітак

Літера А

Спочатку тренуємось проводити такі лінії.

Тепер наведемо літеру А.

Апельсин

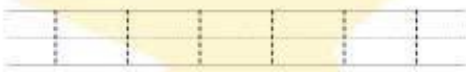
А зараз самостійно пишемо літеру А.

Зразок шрифту українською мовою
Державний інститут українознавства
Національного університету «Київський університет»

Робіток Вітак

Літера Б

Спочатку тренуємось проводити такі лінії.

Тепер наведемо літеру Б.

Бджола

А зараз самостійно пишемо літеру Б.

Зразок шрифту українською мовою
Державний інститут українознавства
Національного університету «Київський університет»

Робіток Вітак

Літера В

Спочатку тренуємось проводити такі лінії.

Тепер наведемо літеру В.

Вишня

А зараз самостійно пишемо літеру В.

Зразок шрифту українською мовою
Державний інститут українознавства
Національного університету «Київський університет»

Робіток Вітак

Літера Г

Спочатку тренуємось проводити такі лінії.

Тепер наведемо літеру Г.

Гриб

А зараз самостійно пишемо літеру Г.

Зразок шрифту українською мовою
Державний інститут українознавства
Національного університету «Київський університет»

Розвиток дитини

Літера Г

Спочатку тренуємось проводити такі лінії.

Тепер наведемо літеру Г.

Г
УДЗИК

А зараз самостійно пишемо літеру Г.

Copyright 2011, All rights reserved.
Сторінка 41 від 44 сторінок
Метод. розробка створена в програмі MS Paint.

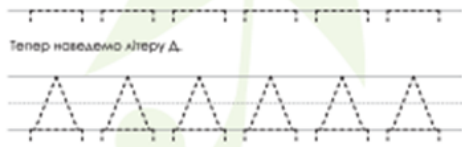
Розвиток дитини

Літера Д

Спочатку тренуємось проводити такі лінії.

Тепер наведемо літеру Д.

Д
ерево

А зараз самостійно пишемо літеру Д.

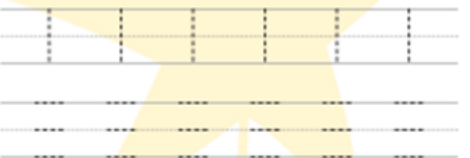

Copyright 2011, All rights reserved.
Сторінка 42 від 44 сторінок
Метод. розробка створена в програмі MS Paint.

Розвиток дитини

Літера Е

Спочатку тренуємось проводити такі лінії.

Тепер наведемо літеру Е.

Е
льф

А зараз самостійно пишемо літеру Е.

Copyright 2011, All rights reserved.
Сторінка 43 від 44 сторінок
Метод. розробка створена в програмі MS Paint.

Розвиток дитини

Літера Є

Спочатку тренуємось проводити такі лінії.

Тепер наведемо літеру Є.

Є
НОТ

А зараз самостійно пишемо літеру Є.

Copyright 2011, All rights reserved.
Сторінка 44 від 44 сторінок
Метод. розробка створена в програмі MS Paint.

Робота з дітьми

Літера І

Спочатку тренуємось проводити такі лінії.

Тепер наведемо літеру І.

жак

А зараз самостійно пишемо літеру І.

Copyright 2011 starobaby.com.ua
Сторінка захищена авторським правом.
Копіювання заборонено без письмового згодування.

Робота з дітьми

Літера Й

Спочатку тренуємось проводити такі лінії.

Тепер наведемо літеру Й.

Йогурт

А зараз самостійно пишемо літеру Й.

Copyright 2011 starobaby.com.ua
Сторінка захищена авторським правом.
Копіювання заборонено без письмового згодування.

Робота з дітьми

Літера Л

Спочатку тренуємось проводити такі лінії.

Тепер наведемо літеру Л.

ЛИМОН

А зараз самостійно пишемо літеру Л.

Copyright 2011 starobaby.com.ua
Сторінка захищена авторським правом.
Копіювання заборонено без письмового згодування.

Робота з дітьми

Літера К

Спочатку тренуємось проводити такі лінії.

Тепер наведемо літеру К.

Кіт

А зараз самостійно пишемо літеру К.

Copyright 2011 starobaby.com.ua
Сторінка захищена авторським правом.
Копіювання заборонено без письмового згодування.

Робота дитини

Літера Р

Спочатку тренуємось проводити такі лінії.

Тепер наведемо літеру Р.

Риба

А зараз самостійно пишемо літеру Р.

Copyright 2011 zshkolivka.com.ua
Сторінка 48/1000/1000/1000
Копіювання заборонено без письмового згодування.

Робота дитини

Літера С

Спочатку тренуємось проводити такі лінії.

Тепер наведемо літеру С.

Сонце

А зараз самостійно пишемо літеру С.

Copyright 2011 zshkolivka.com.ua
Сторінка 49/1000/1000/1000
Копіювання заборонено без письмового згодування.

Робота дитини

Літера Т

Спочатку тренуємось проводити такі лінії.

Телефон

А зараз самостійно пишемо літеру Т.

Copyright 2011 zshkolivka.com.ua
Сторінка 50/1000/1000/1000
Копіювання заборонено без письмового згодування.

Робота дитини

Літера Ф

Спочатку тренуємось проводити такі лінії.

Фарба

А зараз самостійно пишемо літеру Ф.

Copyright 2011 zshkolivka.com.ua
Сторінка 51/1000/1000/1000
Копіювання заборонено без письмового згодування.

Робота з дітьми

Літера Х

Спочатку тренуємось проводити такі лінії.

Тепер наведемо літеру Х.

Хліб

А зараз самостійно пишемо літеру Х.

Copyright 2011 starobol.com.ua
Сторінка з інтерактивними
картками для роботи з дітьми

Робота з дітьми

Літера Ц

Спочатку тренуємось проводити такі лінії.

Тепер наведемо літеру Ц.

Цукерка

А зараз самостійно пишемо літеру Ц.

Copyright 2011 starobol.com.ua
Сторінка з інтерактивними
картками для роботи з дітьми

Робота з дітьми

Літера Ч

Спочатку тренуємось проводити такі лінії.

Тепер наведемо літеру Ч.

Чашка

А зараз самостійно пишемо літеру Ч.

Copyright 2011 starobol.com.ua
Сторінка з інтерактивними
картками для роботи з дітьми

Робота з дітьми

Літера Ш

Спочатку тренуємось проводити такі лінії.

Тепер наведемо літеру Ш.

Шапка

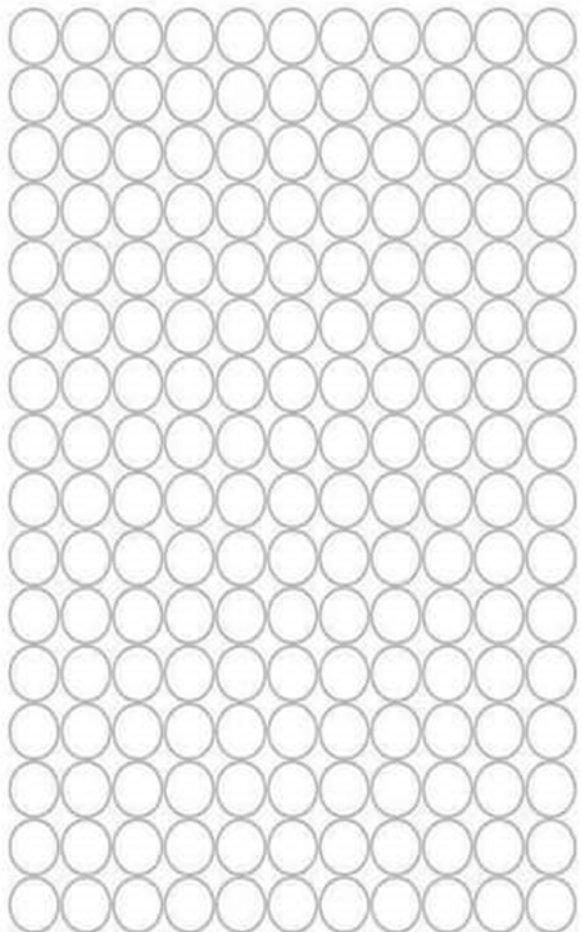
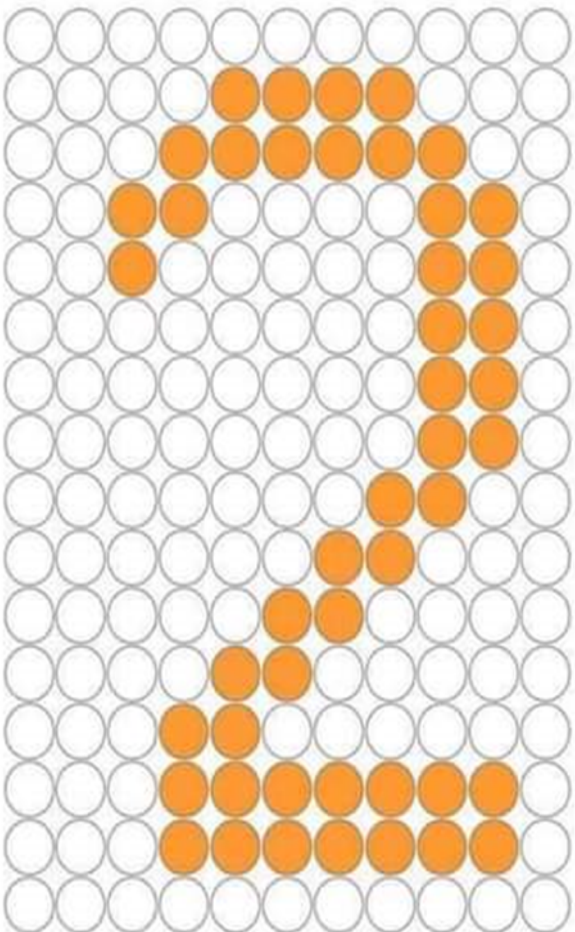
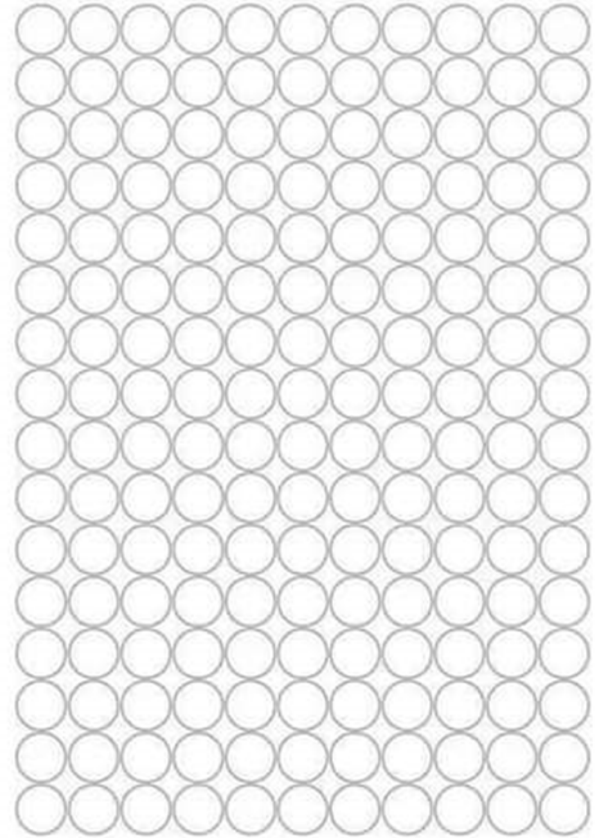
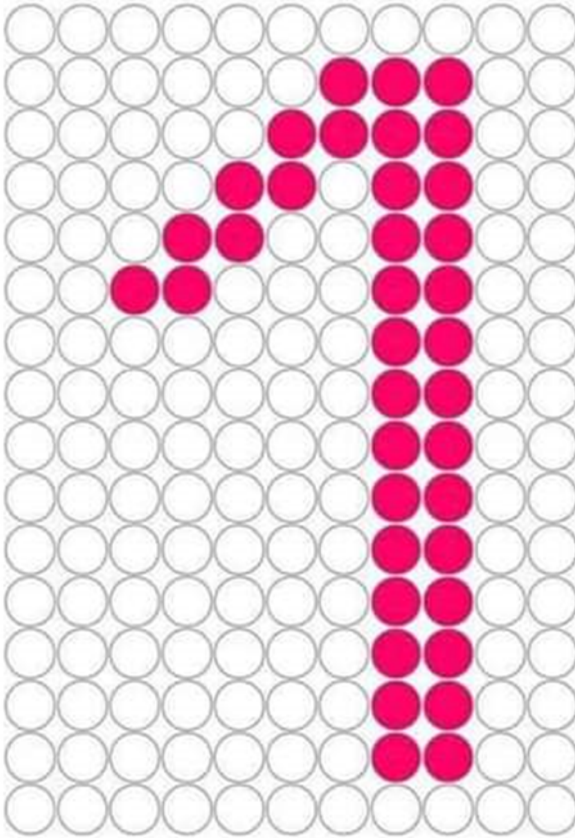

А зараз самостійно пишемо літеру Ш.

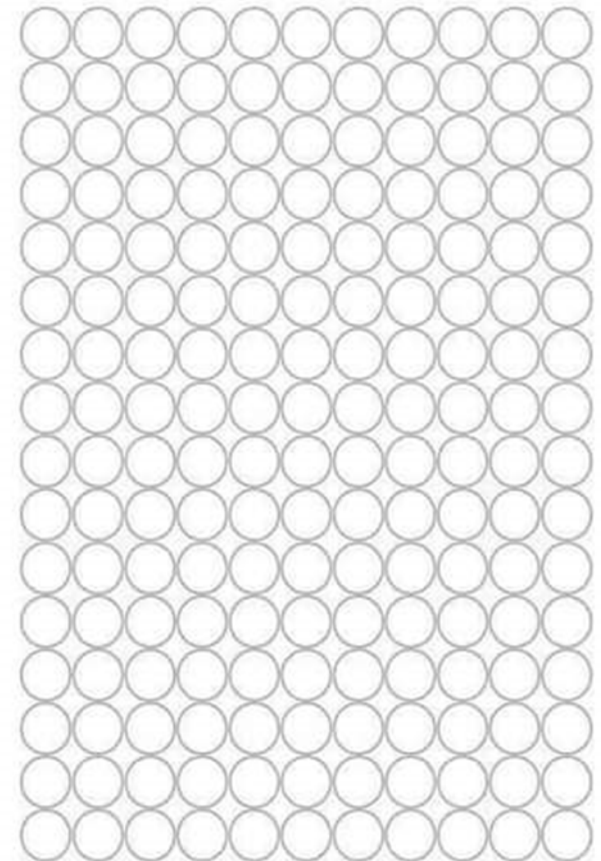
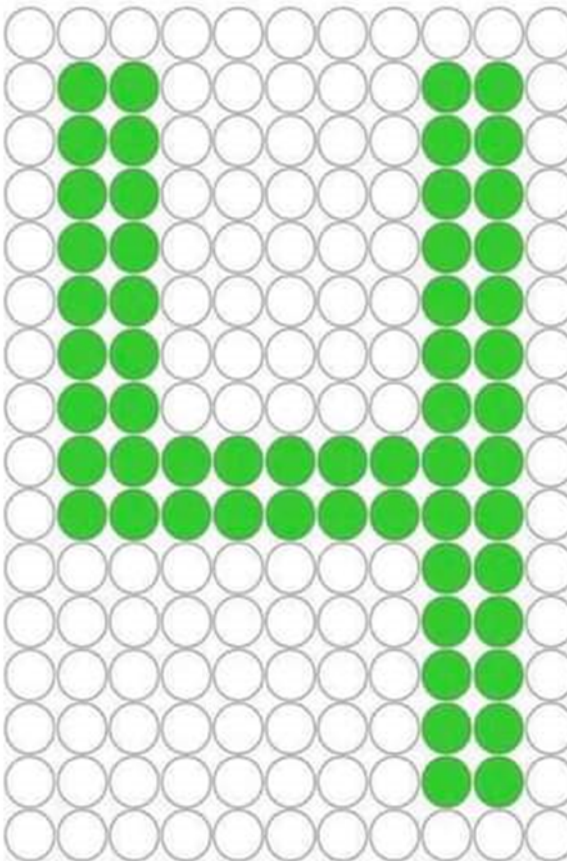
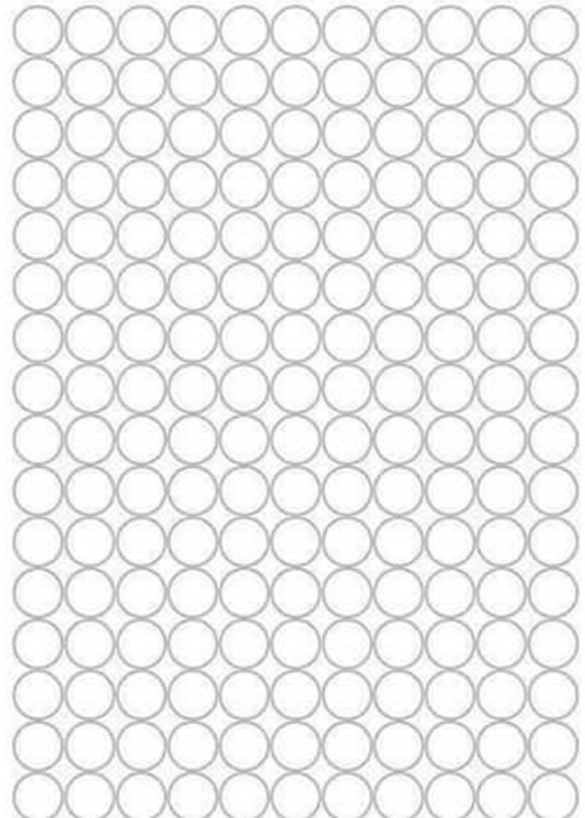
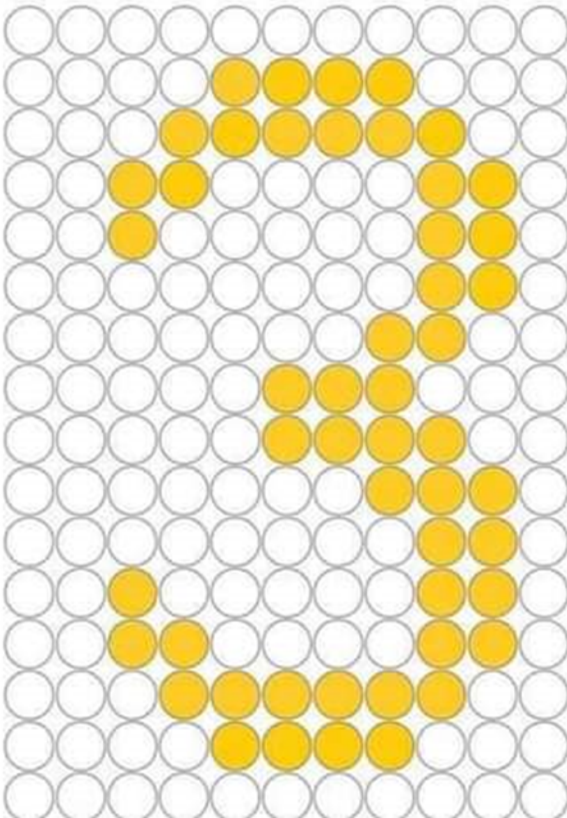
Copyright 2011 starobol.com.ua
Сторінка з інтерактивними
картками для роботи з дітьми

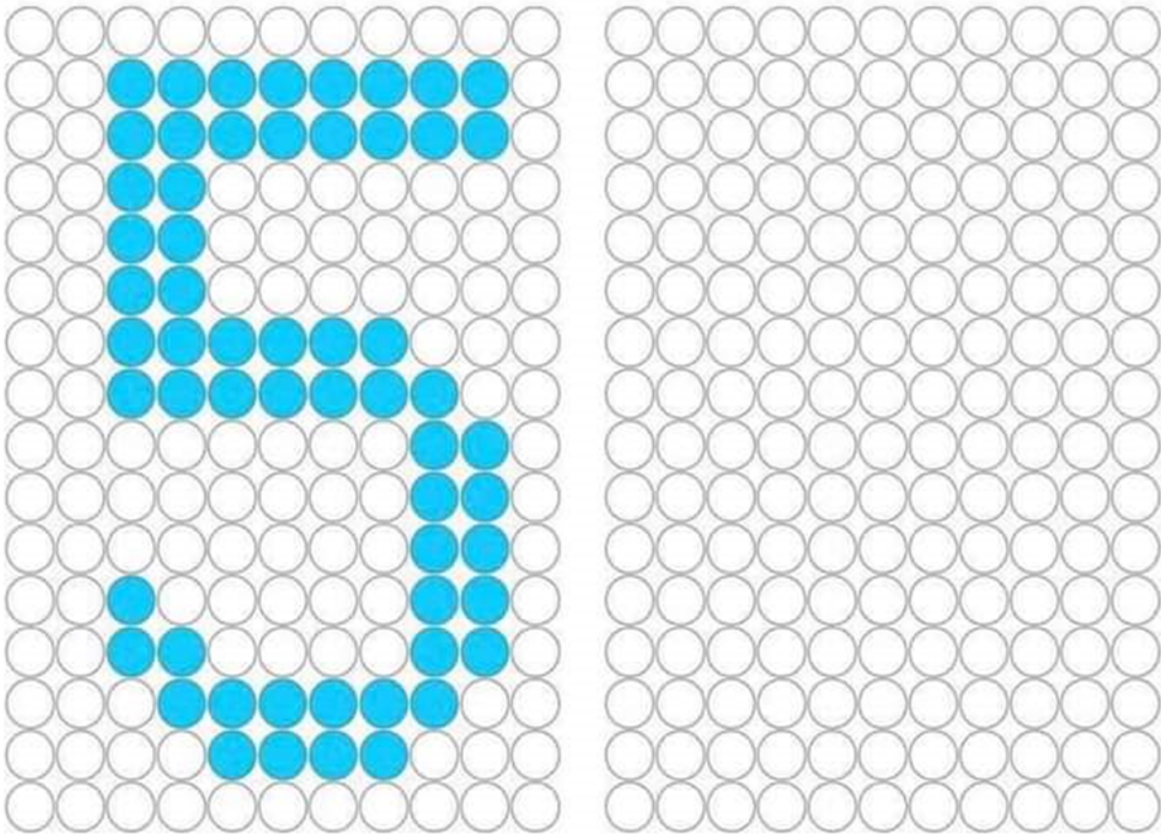

2.5.5. Дидактична гра «Відтвори цифру»

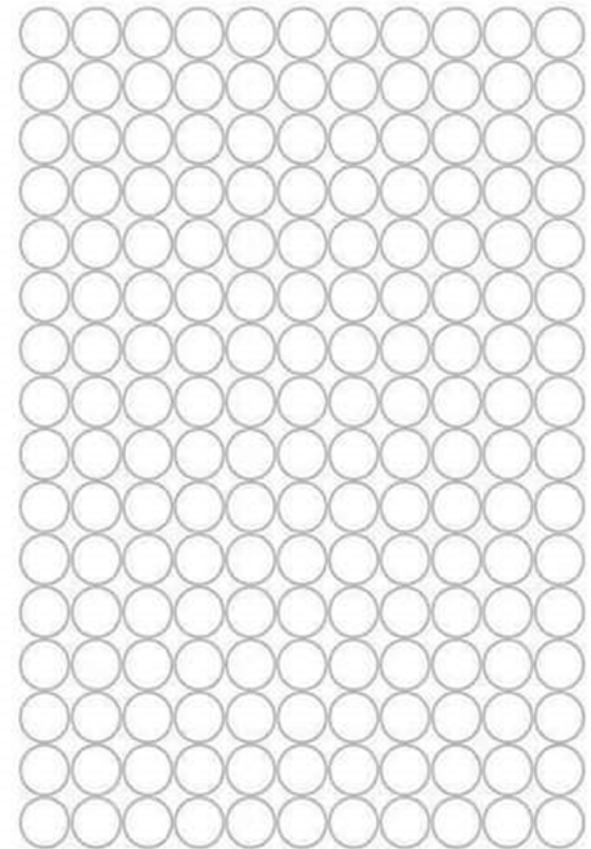
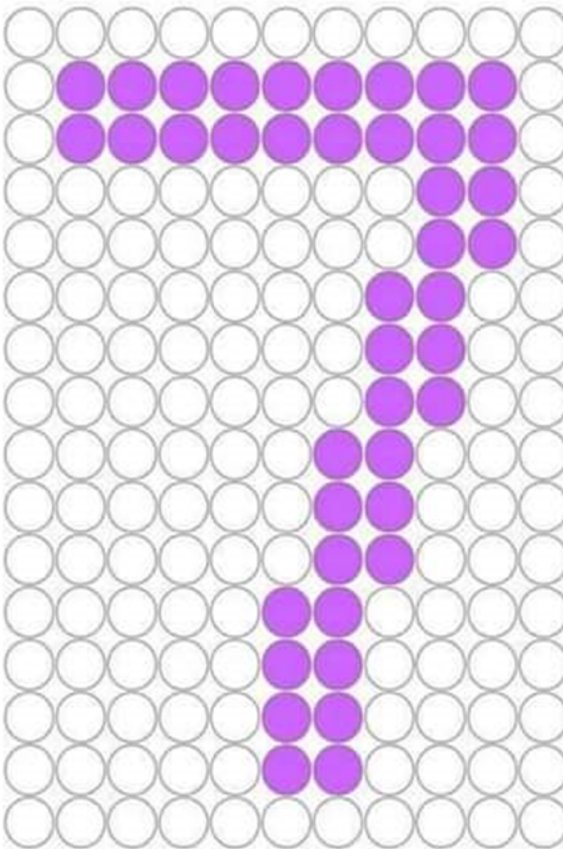
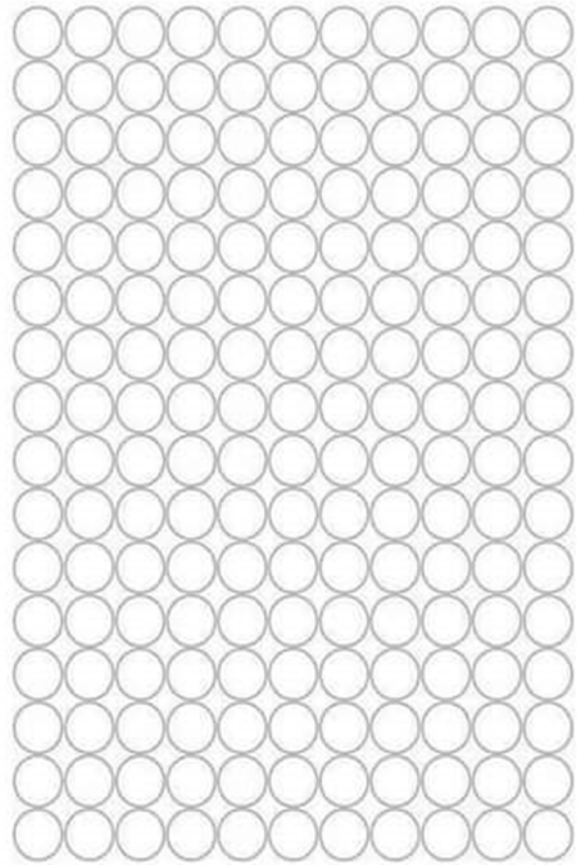
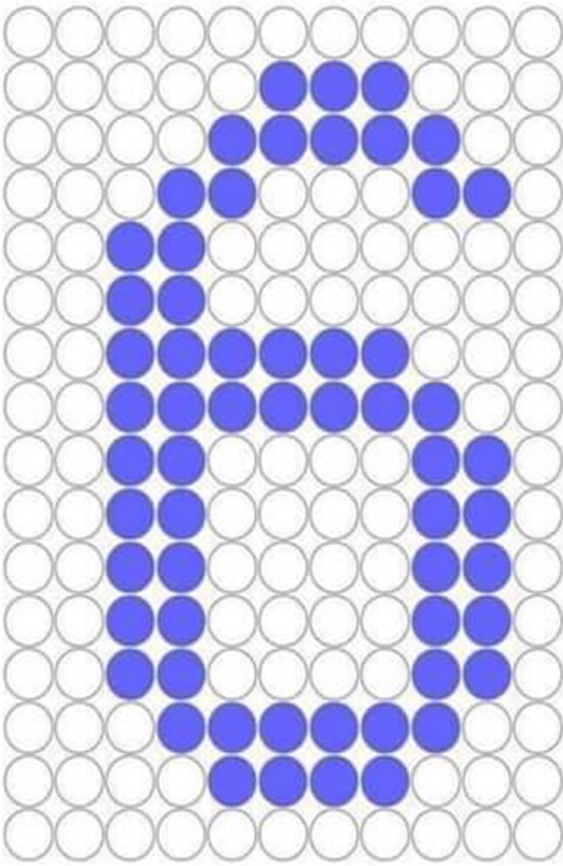

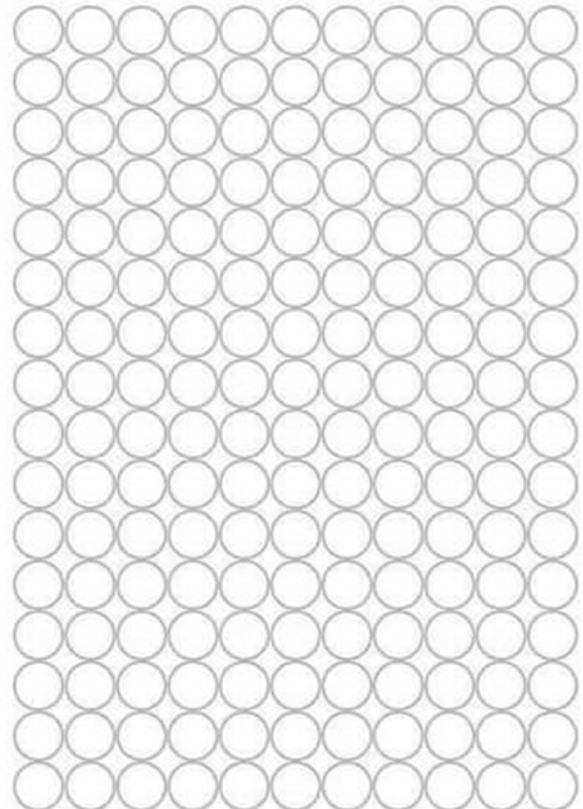
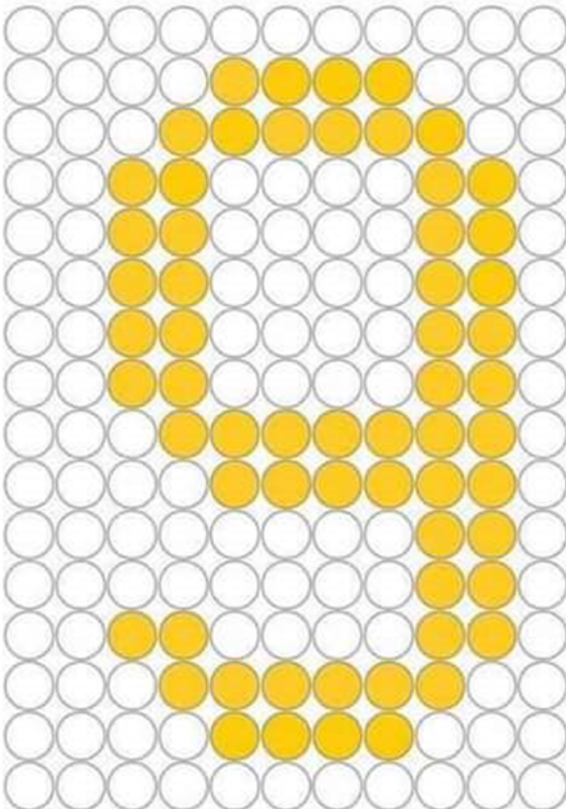
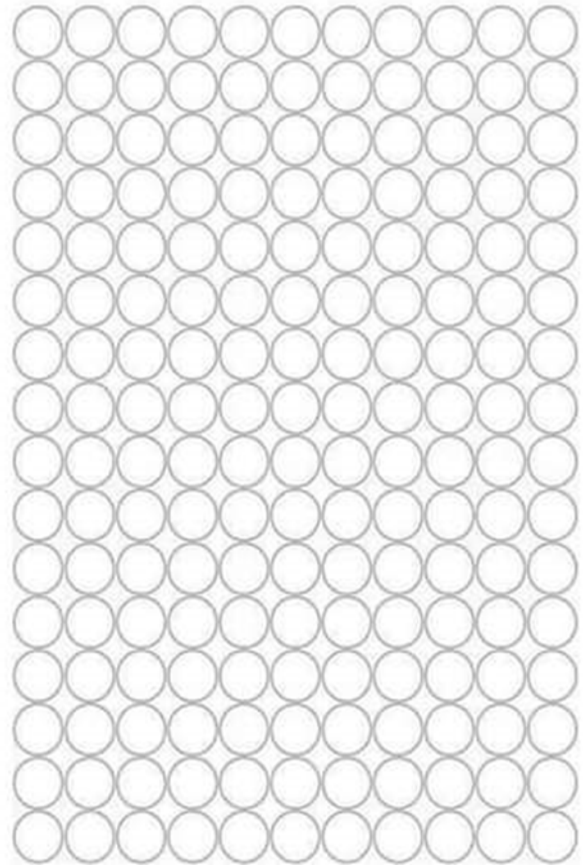
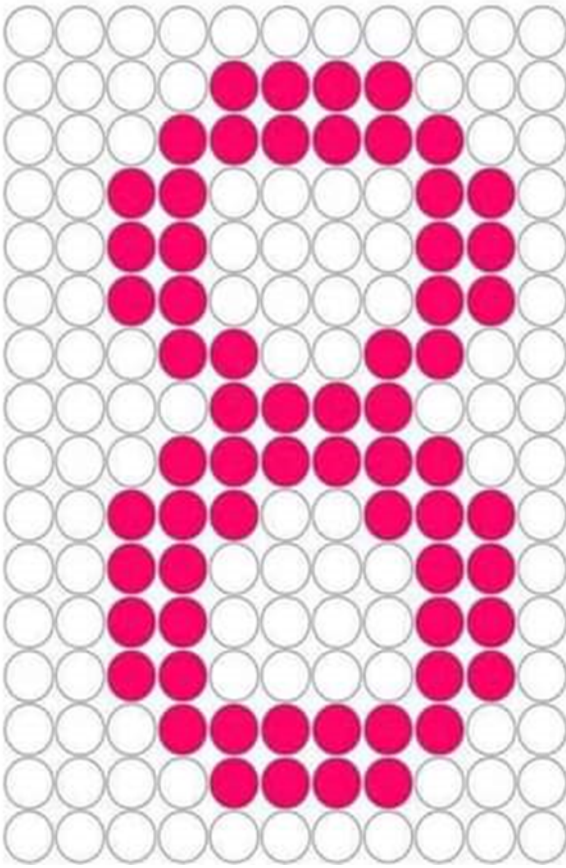

Використана література

Нормативно-правові документи:

1. Постанова Кабінету Міністрів України:
«Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» від 15 вересня 2021 р. № 957
2. Наказ Міністерства освіти і науки України: «Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти» від 08.06.2018 № 609
3. Листи Міністерства освіти і науки України:
  - 1) «Щодо посадових обов'язків асистента вчителя» від 25.09.2012 № 1/9-675
  - 2) "Про визначення завдань працівників психологічної служби системи освіти в умовах інклюзивного навчання" від 02.01.13 № 1/9-1
  - 3) "Про організаційно-методичні засади забезпечення права на освіту дітям з особливими освітніми потребами" від 08.08.2013 № 1/9-539
  - 4) «Щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами у закладах загальної середньої освіти у 2021/2022 навчальному році» від 30.08.2021 р. № 1/9-436
4. Дорожко І.І. Шкільний психолог в умовах НУШ. Професійний супровід початкової ланки освіти. /Автори-укладачі: Дорожко І.І., Малихіна О.Є., Туріщева Л.В.- Х.: ВГ «Основа», 2020.- 144 с.: іл., табл. - (Серія «Психологічна служба школи).

5. Дмитренко К.А. Працюємо з «особливою» дитиною у «звичайній» школі / Дмитренко К.А., Коновалова М.В., Семиволос О.П. – Х.: ВГ «Основа». 2018. – 120 с.: табл., схеми, рис. – (Серія «Нові формати освіти»).
6. Методичні рекомендації для інклюзивно-ресурсних центрів щодо визначення категорій (типології) освітніх труднощів у осіб з ООП та рівнів підтримки в освітньому процесі. Ухвалено Вченою радою Інституту спеціальної педагогіки і психології ім. М. Ярмаченка НАПН України протокол № 9 від 2 грудня 2021 року.
7. Обухівська А.Г. Психологу про дітей з особливими потребами у загальноосвітній школі / Обухівська А., Ілляшенко Т., Жук Т.- К.: Редакції загальнопед. газет, 2012. – 128 с. – (Бібліотека «Шкільного світу»).
8. Обухівська А.Г. Психологічний супровід інклюзивної освіти : [метод. рек] / автор. кол. за заг. ред. А. Г. Обухівська. – Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2017. – 92 с.
9. Харченко Т. О. Класичні прописи. Цифри. / Харченко Т. О.
10. Чеботарьова О. В. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів з порушеннями інтелектуального розвитку / навчально-методичний посібник / авт.: Чеботарьова О. В., Трикоз С. В., Блеч Г. О., Гладченко І. В., Бобренко І. В., Королько Н. І., Дмитрієва І. В., Остапенко Л. І., Тарновська Л. І., Гломозда І. В., Чухліб О. А., Стрілець Л. В.– К., ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2020. – 88 с.

Інтернет ресурси:

11. http://bptu.kiev.ua/navch-virobn-robota/inklyzivna_osvita/syprovid/
12. <https://sqe.gov.ua/inkluzyvne-navchannia-2022/>
13. <https://naurok.com.ua/stattya-psihologo--pedagogichna-harakteristika-uchniv-molodshogo-viku-iz-porushennyam-intelektu-teoriya-pitannya-108012.html>
14. <https://nus.org.ua/articles/yak-pratsyuvaty-z-ditmy-z-intelektualnymy-porushennya-metody-ta-porady-2/>
15. <https://vseosvita.ua/library/papka-peresuvka-cikavi-cifri-385947.html>
16. <https://svitppt.com.ua/matematika/cifri-vid-do-u-virshah.html>
17. <https://childdevelop.com.ua/worksheets/69/>
18. <https://chop-osvita.gov.ua/inkluzivna-osvita-09-39-30-01-03-2019/>